

הַדָּשׁ שְׁוַת הַחֹדֶשׁ
ADAR

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Kamil Lhoták: *Terč*, 1966.
(K textu na stranách 16–17.)

NE EUTANAZII

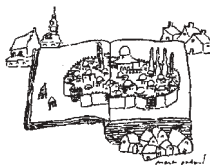
Proti uzákonění asistované sebevraždy a eutanazie vystoupili další zástupci věřících. V prohlášení zasláném ČTK se tak vyslovili kněz a teolog Tomáš Halík, biskup Václav Malý, rabín Karol Sidon či představitel muslimů v ČR Vladimír Sánka. Legalizace eutanazie je podle nich kluzkou plochou, protože je obtížně regulovatelná a lidé mohou být vystaveni psychickému tlaku na ukončení života. Návrh zákona o eutanazii, na kterém se podílejí poslanci ANO a Pirátů, chtějí autoři předložit sněmovně na přelomu února a března 2020. Prohlášení Společného hlasu křesťanů, židů a muslimů podepsalo 18 osobností, vedle zmíněných ještě protestantský teolog a předseda Ekumenické rady církví Daniel Ženatý, kněz, teolog, přírodovědec a specialista na otázky etiky Marek Orko Vácha, patriarcha Církve československé husitské Tomáš Butta, další tři rabíni a zástupci muslimů. *ztis*

ULICE BRADYOVÝCH

Nové Město na Moravě má od minulého pátku ulici Bradyových. Propojka Vratislavova a Palackého náměstí v centru města dostala jméno podle židovské rodiny, kterou téměř celou vyvraždili v koncentračních táborech nacisté. Příběh rodiny novoměstských obchodníků je známý hlavně díky Jiřímu Bradymu, který neúnavně šířil příběh své o tři roky mladší sestry Hany, kterou nacisté zavraždili v říjnu 1944 v Osvětimi. Zůstal po ní kufřík s číslem 625, který v roce 1999 doputoval z Osvětimi až na výstavu do japonského Tokia. Fumiko Išioka z Tokijského centra pro studium holokaustu pak po původní majitelce kufříku a jejím osudu pátrala. Po několika měsících se jí podařilo spojit s Haniným bratrem Jiřím, který jako jediný z rodiny přežil, po válce emigroval a usadil se v Kanadě. Celý příběh shrnuje kniha kanadské novinářky Karen Levinové *Hanin kufřík*, která vyšla v 50 zemích světa.

V Kanadě Jiří Brady jako podnikatel podporoval československé emigranty, kteří odešli do zahraničí a po sametové revoluci zorganizoval sbírku na podporu Lidových novin. Rodné město (vždy o něm tak mluvil, i když se narodil v Praze) navštívil naposledy 30. října 2016, kdy Českem zrovna hýbal spor tehdejšího ministra kultury Daniela Hermana s Hradem o (ne)udělení státního vyznamenání Bradymu.

AKTUALITY

Pojmenováním ulice se rodina Bradyových symbolicky vrací zpátky do Nového Města, kde měli koloniál a zažívali krásné chvíle. *nm*

ZEMŘEL JOSEF ČERMÁK

V úterý 14. ledna zemřel ve věku 91 let literární historik a mezinárodně uznávaný znalec Kafkova díla Josef Čermák. Narodil se 18. května 1928, vystudoval bohemistiku, romanistiku a srovnávací dějiny literatur na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a poté působil jako redaktor ve Státním nakladatelství krásné literatury a umění, později přejmenovaném na Odeon. Do roku 1969 přednášel na Pedagogické a Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po roce 1989 pracoval jako šéfredaktor nebo ředitel v několika nakladatelstvích.

Přeložil několik desítek titulů z němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny, mimo jiné Kafkovy romány *Nezvěstný* a *Proces*, *Deníky* a *Dopisy rodičům z let 1922–1924*, jejichž byl prvním editorem (1990). Je autorem publikací *Franz Kafka. Výmysly a mystifikace* (2005), *Pražské vademecum Franze Kafky* (2005), *Zápas jménem psaní. O životním údělu Franze Kafky* (2009), *Franz Kafka v Assicurazioni Generali* (2011) a mnoha dalších textů a studií. Byl také spoluzakladatelem Spo-

lečnosti Franze Kafky v Praze, která vznikla v roce 1990 s cílem navázat na tradice kulturní plurality středoevropského regionu, kde spolu po staletí žili Češi, Němci a Židé. *db*

PAMÁTKY MUZEA ŘEMESLA

Veletrh *Památky – muzea – řemesla 2020* se uskuteční v souběhu s největší akcí v oboru cestovního ruchu u nás, s 29. ročníkem středoevropského veletrhu cestovního ruchu Holiday World 2020, ve dnech 13.–16. února 2020 v PVA Expo Praha Letňany. Veletrhu se kromě 46 zemí, cestovních kanceláří a regionů z různých koutů Evropy zúčastňují reprezentativními expozicemi i všechny kraje ČR i jednotlivé firmy a instituce. Také Federace ŽO v ČR tu představí výsledky své dlouholeté péče o židovské památky.

Veletrh představuje výjimečnou příležitost pro prezentaci a ukázky záchrany a konverze historického dědictví; projektování a stavitelství; historie a sbírek muzeí i celé oblasti památkové péče. Svě místo zde má restaurátorství a umělecké řemeslo, ochrana a zabezpečení staveb a jejich částí a vybavení, materiály, technologie a řemeslné postupy pro rekonstrukci památkových objektů, prvky a systémy technické infrastruktury a technického vybavení budov, požární ochrana a zabezpečení objektů a areálů, ovšem také rozsáhlá problematika soudobého využití památek a památkových souborů. Nedílnou součástí je rovněž podpora tradičního řemesla. Motto veletrhu „Dejme minulosti budoucnost!“ vyjadřuje právě ten přístup, který naše památky, muzea a řemesla potřebují. *ks*

OBSAH

- Problém nás všech* 3
- Sidra na tento měsíc* 4–5
- Minaret a synagoga – rozhovor s restaurátorem Petrem Justou* 6–9
- Karlovy Vary* 150. výročí ŽO 10–11
- Russ & Daughters – výstava o slavném lahůdkářství v New Yorku* 12–13
- Jazzové kresby Jiřího Šlitra* 14–15
- Můj otec Kamil Lhoták – otcové, děti a motocykly* 16–17, 19
- O pamětiach Eleny Lappinovej* 18
- Konšpirátor pred súdom* 20
- Izrael: Ticho po atentátu* 21
- Výběr z českých médií* 22
- Kalendárium* 23
- Zprávy, kultura, inzerce* 24–26
- Zprávy z obcí, ze světa* 27, 28

Nedávno se mě po přednášce o antisemitismu zeptal jeden muž, mimochodem vysoce vzdělaný člověk a odborník: „Židé jsou přece tak chytří, tak šikovní... Jak to, že dodnes nedokázali vyřešit tu patálii s antisemitismem?“ Odpověděla jsem mu, že ačkoli se určitě ptá upřímně, svůj dotaz položil nesprávně osobě. Neměl by řešení problému požadovat od obětí rasových předsudků, ale od pachatelů.

Nicméně si myslím, že antisemitismus je problém nás všech. Předsudky nemají snadné řešení, protože jsou iracionální. Sama etymologie slova předsudek svědčí o jeho iracionalitě: soudit člověka dříve, než ho poznáme. Jinak řečeno: Stereotyp existuje nezávisle na tom, jak se konkrétní člověk chová.

I když antisemitismus je předsudek a v mnoha ohledech se obecně předsudkům podobá, určitými vlastnostmi se od ostatních nenávisť odlišuje.

1) Nejdůležitější jsou konspirační teorie. Podle nich existují „viníci“, kteří jsou odpovědní za něco, s čím vyznavači konspiračních teorií nesouhlasí nebo se toho obávají. Konspirační teoretici mají sklon vysvětlovat jim nevysvětlitelné události tím, že je způsobují obvyklí „nepřátelé“ – tj. Židé. Konspirační teoretici automaticky odmítají fakta, která jejich výkladům protirečí. Logika odpadá, vládne tu zveličování, podezírání a stereotypy. Přesvědčení antisemité nezmění názor, ani když se jim dokáže, že věří něčemu iracionálnímu.

2) Na rozdíl od ostatních předsudků přichází antisemitismus od lidí z pravice i levice. Pravičáci i levičáci se opírají o stejnou snůšku předsudků, a je to jediná věc, na které se obě strany shodnou v dokonalém souladu.

3) Když člověk zkoumá antisemitismus a rasismus, zjistí další rozdíl. Rasismus své oběti sráží, tvrdí, že barevní lidé nejsou „nejsou tak chytří“ nebo „tak pracovití“ jako bílí. Naproti tomu antisemité své oběti vyvyšují. Žid je „chytřejší“, „mocnější“ nebo „šikovnější“ než Nežid. Proto Židé nemají vzbuzovat jen odpor, ale také strach, vždyť „kdovíco“ by mohli ostatním provést.

Antisemitismus připisuje Židům protikladné vlastnosti: jsou kapitalisté i komunisté, drží spolu, ale současně se snaží vetřít do kruhů, kde nejsou vítáni. Ale není možné být kapitalista i komunistu,

držet s „kmenem“ a přitom být vtíravý.

Antisemitismus není náhodný, neznamená nesnášet nějakého Žida. Znamená nesnášet někoho, protože je Žid. Je to trvalý jev, má svou strukturu a vzorce.

Začal jako antijudaismus, když se křesťanství snažilo odlišit od judaismu. Záhy přerostl v pohrdání, a to nejen náboženstvím, ale i lidmi, kteří starou víru vyznávali. Židé nebyli jen marginalizováni, ale hledělo se na ně jako svévolníky slepé k pravdě nového náboženství.

V době středověku už křesťanství vnímalo judaismus nejen jako konkurenční náboženství, ale přímo zdroj zla a nebezpečí. Křesťanský antijudaismus „oboha-

považovaný za bílého). Obávají-li se Židé o svá práva a svou bezpečnost, levičáci jejich stížnosti odmítají a označují je za snahu odvrátit pozornost od jiných problémů, tj. od Izraele. Naproti tomu pravičáci (extremisté a populisté) Židy nevidí jako „bílé“. Tito bílí šovinisté věří, že je – jako bílé křesťany – pronásledují uprchlíci, barevní lidé a další, kteří jsou nějak „méněcenní“. Ti všichni se je údajně snaží vystrnadit z jejich zaměstnání a postavení. Tento vývoj lze chápat jedním tak, že někdo toto „nahrazování“ organizuje a řídí. Vysvětlení je jednoduché: dělají to Židé, kteří jako obvykle tahají nitkami za scénou.

Svým podílem k současnému antisemitismu přispívají islámští extremisté, a což je smutné, stále častěji některé vrstvy muslimských komunit a muslimských imigrantů v Evropě, jimž byla od dětství vštěpována nenávisť k Židům. Zdůrazňuji, že se jedná jen o segment těchto komunit, určitě ne o všechny.

Antisemitskou nenávisť lze nejlépe přirovnat k herpetickému viru, nemoci, již nelze vyléčit. Herpesvirus mutuje a projevuje se různými způsoby a v různých částech těla. Léky mohou jen ulevit symptomům. V zásadě ale virus přetrvává, vždycky připravený projevit se v období stresu. Stejně je to s antisemitismem: i ten nabývá různých podob. I ten přetrvává.

Co s tím můžeme dělat? Máme před jeho iracionální podstatou rezignovat? Určitě ne.

Musíme odhalovat jeho konspirační, iracionální a klamnou povahu. Musíme mu čelit, kdekoli na něj narazíme. Seznámit se s jeho historií a pochopit strašlivé důsledky, které plynou z toho, když je ignorován. Nepůsobí proti němu jednoduché prostředky či kouzelné pilulky. Kořeny této nenávisť jsou tak hluboké, že ji nelze zcela vymýtit. Ale musíme jednat tak, jako bychom zvítězit mohli.

Letošní 75. výročí osvobození vyhlazovacího tábora v Osvětimi (27. ledna) bylo příležitostí k řadě pietních akcí a konferencí, týkajících se antisemitismu v minulosti i současnosti. Před Americkou komisí pro mezinárodní náboženskou svobodu vystoupila historička šoa Deborah Lipstadtová a problematiku shrnula. Její projev přinášíme ve zkráceném znění (celý je na www.forward.com). Překlad am.

PROBLÉM NÁS VŠECH

Deborah Lipstadtová

til“ protizidovství i obviňování z rituálních vražd, trávení studní, šíření černé smrti, znesvěcování hostie či čarodějnicství. Zajímavé je, jak antisemitismus překročil církevní hranice a pronikl k lidem, kteří nejenže nepatřili k církvi, ale dokonce se vůči ní vyhraňovali; tato linie vede až k nacionálním socialistům a Adolfu Hitlerovi. Zdroje nenávisť se měnily, ale povaha obvinění přetrvávala.

Jedním z nejrozšířenějších antisemitských děl jsou *Protokoly sionských mudrců*, pamflet, který značně přispěl k předstávě židovské konspirace. A i když už v roce 1921 londýnské *Timesy* přesně popsaly, jak tenhle padělek vznikl, žil a žije si dál vlastním životem. Dnes se navíc stal nástrojem protiizraelských útoků.

K novějším antisemitským jevům se řadí popírání holokaustu. Jakkoli chybějí popíračům důkazy, které by jejich tvrzení podepřely, prohlašují, že Židé dokázali nastrčit lékařské dokumenty, důkazy i „přeživší“ s falešnými svědectvími, a přesvědčit Spojence, aby uspořádali soudy s válečnými zločinci, nespravedlivě obviněnými z páchání genocidy. Podle popíračů využili Židé svou moc, aby donutili Německo převzít zodpovědnost za masový zločin a zaplatit miliardy v odškodnění za „neexistující“ oběti. Navíc Židé přinutili svět, aby jim dal vlastní stát.

Dnešní antisemitismus pochází z pravice i levice. Levičácký předsudek zahrnuje dva aspekty: třídu a rasu. Podle takového hlediska nemůže být obětí někdo, kdo je majetný nebo ze skupiny, jež je považována za bohatou, či někdo, kdo je bílý (nebo

POČÁTEK MOUDROSTI (Mišpatim)

Smlouvě, kterou Bůh uzavřel s Izraelem na Sinaji, předcházela její nabídka. Budou-li plnit podmínku ze strany Hospodina, tj. *budete-li poslušni mého hlasu a zachovávat mou smlouvu*, on, Hospodin, splní svůj závazek vůči Izraeli: *budete mi výběrem ze všech národů, budete moji, království kněží a svatý národ*. Moše tuto nabídku předložil starším lidu a *všechn ten lid mu jednotně odvětil a řekli: Budeme dělat vše, co řekl Hospodin!*

Třetího dne nato následovalo jejich setkání s Bohem tváří v tvář. *Za rozbřesku třetího dne byly na hoře hromy a blesky a těžké mračno a velmi silný zvuk šofaru, takže se všechen lid v táboře trásl. A Moše vyvedl lid z tábora Bohu v ústrety a zůstali pod úpatím hory. Hora Sinaj, jelikož na ni Hospodin sestoupil v ohni, byla zahalená dýmem, její dým stoupal jako dým z pece a celá hora se trásla. Všechn ten lid viděl ty hlasy a pochodně a zvuk šofaru a dýmající horu, a vida to ten lid, ustoupili a zastavili se až v povzdálí. Řekli Mošemu: Mluv s námi ty a uposlechneme, a Bůh at' s námi nemluví, abychom nezemřeli!*

Do tohoto textu je paralelně zabudováno Desatero, jako by hlasy, které lid viděl, byla jeho slova, ale bylo nad lidské síly je slyšet. Proto také Moše lid uklidnil, *nebojte se, Bůh přišel, aby vás zkoušel a jeho bázeň byla na vašich tvářích a vy jste nehřešili!* A když přistoupil k neproniknutelné mlze, kde je Bůh, Hospodin potvrdil jak oprávněnost jejich bázně, tak Mošeho slova: *Řekni synům Jisraele: Sami jste viděli, že jsem k vám mluvil z nebes* (2M 20,19).

Z toho ústní tradice soudí, že Izrael byl schopen přijmout jen první slova Desatera, příkaz *Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, jenž tě vyvedl z Egypta, domova otroků*, a zákaz zobrazování Boha v jakékoli podobě, a s celým Desaterem je seznámil až Moše. Tím se dostáváme k obsahu paršat Mišpatim, s nímž se Moše opět k lidu vrátil a *pověděl jim všechna ta Hospodinova slova a všechny ty zákony*, tj. jak slova Desatera, tak zákony, obsažené v naší paraše, a celý národ *jednohlasně odpověděl a všichni opakovali jako předtím: Všechno, co Hospodin řekl, budeme dělat*, to znamená poslouchat a zachovávat.

Řada midrašů přitom upozorňuje, že předtím, než uzavřel smlouvu s Izraelem, nabízel Bůh Tóru starším národům, aby

KOMENTÁŘ K TÓRE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: Tóra je strom života.

později neříkaly, že Izraeli dal přednost. Všechny se však nejdříve chtěly seznámit s jejím obsahem, a teprve potom se rozhodnout, zda ji přijmou. A všechny ji také odmítly, poněvadž v ní našly příkazy, které byly v rozporu s jejich přirozeností. Izrael ji ale přijal bez této předběžné podmínky.

Až potud přirovnává ústní tradice setkání Boha a jeho lidu k námluvám a zasnoubení muže s jeho vyvolenou, aby nebylo pochyb, že Izrael vstoupil do manželského svazku s Bohem ze svobodné vůle. To platí i pro svatební obřad, k němuž došlo nazítří. Moše se ujal funkce oddávajícího, *všechna Hospodinova slova zapsal do knihy, ráno postavil pod horou oltář a dvanáct pomníků pro dvanáct kmenů*. Izrael Hospodinu obětoval celoobětí a dobrovolné oběti. Pak *vzal svitek smlouvy, a když ji lidu nahlas přečetl, řekli: Vše, co Hospodin řekl, budeme dělat a poslouchat*, a věčný svazek mezi Bohem a Izraelem byl uzavřen.

Pozoruhodné na tom je, že výrokem *naase venišma* přehodil Izrael pořadí, vyžadované Hospodinem v nabídce smlouvy, že budou *poslouchat a zachovávat*, tj. dělat. Tak jako podvkrát předtím vstoupil do svazku s Hospodinem

s důrazem na uskutečňování smlouvy, tentokrát však již s dodatkem, *venišma*, že budou poslušni toho, co se z ní budou učit, co uslyší od svých moudrých. Jako by z nich mluvilo poznání, obsažené v žalmu (111,10), že *počátkem moudrosti je bázeň Boží*, a vzpomeňme slov Mošeho, že Bůh přišel, aby před ním pocítili bázeň a nehřešili, vidouce, že k nim mluví z nebes, a proto žádali Mošeho, aby jim učení Tóry zprostředkoval.

Na to navazuje talmudský výklad (Šabat 88a), kde je psáno, že Moše (třetího dne) *vyvedl lid z tábora vstříc Bohu a stanuli betachtit hahar*, doslova *pod spodkem té hory* (2M 19,17). Rav Avdimi bar Chama bar Chasa proto řekl: *Z toho se učíme, že Svatý, buď požehnan, na ně obrátil tu horu jako pokličku a řekl jim: Jestliže přijmete Tóru, dobře, a když ne, tam budete pohřbeni!* Vzhledem k tomu, že Bůh podvkrát přikázal Mošemu, aby horu oplotil a nikdo z lidu se jí nemohl ani dotknout, je zřejmé, že se lid při zjevení Desatera zdržoval pod úpatím hory a ne přímo pod ní. Jestliže však ústní tradice trvá na výkladu, že si Bůh *naase venišma* vynutil, zdá se, že tím staví na hlavu myšlenku svobodné vůle.

Pražský Maharal v Tiferet Jisrael (kap. 32) k tomu říká, že nebylo možné, aby ponechal na lidské vůli rozhodnutí v objektivně tak zásadní věci, jako je přijetí Tóry Izraelem. Nejen, že by mohli říci, přijali jsme Tóru z vlastní svobodné vůle a můžeme se jí z vlastní svobodné vůle zase vzdát, ale přijetí Tóry byla objektivní nutnost, bez níž by ztratilo smysl samo stvoření. Proto šel Maharal až tak daleko, že zjevení na Sinaji přirovnal ke znásilnění. Bůh se tím podle vlastního zákona sám sobě zavázal, že Izrael nikdy ze svazku manželství nepropustí. Protože jej znásilnil.

Na otázku, kam se potom poděla svobodná vůle, Maharal odpovídá v duchu názoru, že svoboda je subjektivně poznatelná nutnost. To však je pravdivý výrok do té míry, že poznání objektivní nutnosti je závislé na vědomí vlastní omezenosti, a předpokladem moudrosti je *bázeň Boží*, a pro všechny, kteří chtějí moudrosti nabýt, *je to dobro rozumu, jehož chvála má věčnou platnost* (Ž 111,10). Toto dobro nechybělo ani lidu, jenž cestou z egyptského otroctví k hoře Sinaj pochopil, že podřídí svou vůli vůli Boží je jedinou cestou k nabytí skutečné svobody, a tou je lidskému rozumu dar Tóry.

EFRAIM K. SIDON

ROZDĚLENÉ MOŘE: ZÁZRAK NEBO PŘÍRODNÍ ÚKAZ Bešalach (2M 13,17–17,16)

Rozdělení Rákosového moře se do židovské paměti vrylo jako vrcholný zážrak při úprku Židů z Egypta. Ale proč?

Čteme-li text pozorně, postřehneme dvě perspektivy: První: „Synové Jisraele vstupovali do moře po souši a vody jim vpravo a vlevo hradbou... Vody se vrátily a zakryly tu vozbu a ty posádky a celé to faraonovo vojsko, vstoupivší do moře za nimi, jediný z nich nezbyl.“ (2M 14,22; 14,28–29) Zdůrazňuje se nadpřirozená dimenze toho, co se stalo. Voda, která normálně plyne, se vrátila a zdvihla se. Moře se rozdělilo a odkrylo zem. Přírodní zákony byly potlačeny. Stalo se něco, co nelze vědecky vysvětlit. Jenže v textu zaznívá i odlišný tón: „Když Moše vztáhl svou ruku na moře, Hospodin po celou noc rozháněl moře mocným východním větrem, dokud moře nevysušil a vody se od sebe neodtrhly.“ (2M 14,21)

Čteme-li text z této perspektivy, událo se toto: Židé dorazili k moři ve chvíli, kdy bylo mělké. Je možné, že v moři byl hřbet, jenž byl obvykle pod vodou, ale občas – třeba při silném východním větru – se vynořil. Úkaz vlny způsobené větrem zkoumají oceánografové a podle nich existují zprávy, že Napoleona, když překonával mělčinu ve vrcholu Suezského zálivu, téměř zabil „náhlý vysoký příliv“.

Pokud silný víchř odhalil v moři hřbet, důsledky byly dramatické. Izraelité, kteří prchali pěšky, získali náhle nad Egyptany, kteří je pronásledovali na vozech, ohromnou výhodu. Kola vozů zapadla do bahna a Egyptané nemohli jet dopředu ani zpět. Než si uvědomili, co se stalo, ocitli se v pasti, vyvýšeninu znovu zaplavilo moře. Nejmocnější armáda starověkého světa byla poražena, její bojovníci se utopili. Nadpřirozené vysvětlení této události je neobyčejně působivé, a tak se také zapsalo do židovské paměti. Ale velkolepé je i vysvětlení přirozené: Egyptská síla se ukázala jako jejich slabost a slabost Izraelitů se stala silou, spravedlnost, jež bývá většinou skryta, vystoupila na povrch.

Jinak řečeno: zážrak není nezbytně cosi, co popírá přírodní zákony. Je to spíše událost, pro niž existuje přirozené vysvětlení, ale která tím, že se udála v určité chvíli, určitým lidem a určitým způsobem, vyvolává takový úžas, že i nejzatvrzejší skeptikové v ní vidí zásah shůry.

(Z komentářů rabína J. Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – únor 2020 švat/adar 5780

Staronová synagoga

31. 1.	pátek	večerní bohoslužba	16.35 hodin
1. 2.	sobota	Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha	16.20 hodin
		konec šabatu	17.47 hodin
7. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.47 hodin
8. 2.	sobota	ŠABAT ŠIRA BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 mincha	16.30 hodin
		konec šabatu	17.58 hodin
10. 2.	pondělí	TU BIŠVAT	
14. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.59 hodin
15. 2.	sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–16 mincha	16.40 hodin
		konec šabatu	18.09 hodin
21. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.11 hodin
22. 2.	sobota	ŠABAT ŠKALIM MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 mf: 2M 30,11–16 hf: 2Kr 12,1–17 mincha	16.50 hodin
		konec šabatu	18.20 hodin
25. 2.	úterý	1. den Roš chodeš adar	
26. 2.	středa	2. den Roš chodeš adar	
28. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.23 hodin
29. 2.	sobota	ŠABAT HAFSAKA TRUMA 2M 25,1–27,29 hf: 1Kr 5,26–6,13 mincha	17.00 hodin
		konec šabatu	18.32 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.

*Večerní bohoslužby se zde konají 7. 2. v 16.47 hodin
a 21. 2. v 17.11 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

MINARET A SYNAGOGA

Rozhovor s technologem a restaurátorem Petrem Justou

Historie Židů na území dnešního Iráku se nepočítá na staletí, ale na tisíciletí. Její počátky sahají do doby, kdy babylonský král Nebukadnesar II. dobyl roku 586 před o. l. Jeruzalém, zbořil Jeruza-

Petr Justa. Foto archiv.

lémský chrám a odvedl velkou část židovského obyvatelstva do tzv. babylonského zajetí. Informuje nás o tom Bible ve Druhé knize Královské v kapitolách 24 a 25. Část zajatců se se svolením perského krále Kýra, který v roce 539 před o. l. připojil Babylon a jeho území ke své říši, do vlasti vrátila, mnozí však v Mezopotámii zůstali. Časem zde vzniklo významné centrum judaismu, jak dokládá Babylonský talmud, a proslulá akademie v Nehardei, Súře a Pumbeditě (dnešní Fallúďža). Vládcí se během staletí střídali, po Peršanech přišli Arabové, Mongolové, osmanští Turci, britský mandát, a nakonec i nezávislost, kterou získalo Irácké království v roce 1932. V tom všem dokázali zdejší Židé žít a přežít.

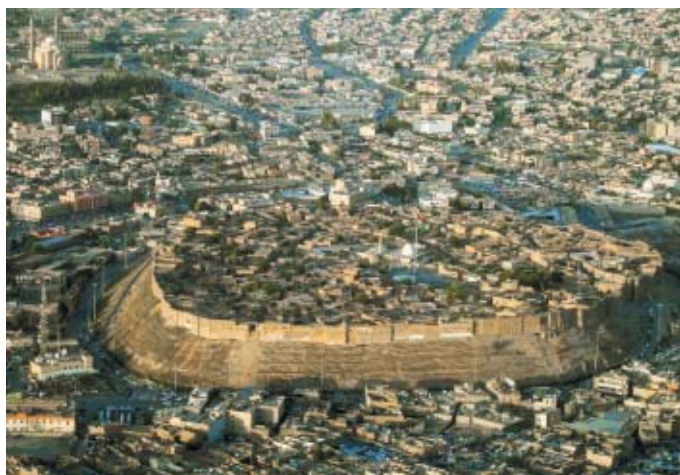
Konec přišel krátce poté, co se po vyhlášení nezávislého Státu Izrael Irák účastnil první arabsko-izraelské války. Po izraelském vítězství byly dny babylonské diaspory sečteny. Irácká vláda se rozhodla Židů zbavit a za podmínky, že zanechají svůj majetek v zemi, jim povolila vystěhování. V roce 1951 Izrael oznámil, že je schopen přijmout a integrovat všechny irácké Židy, kteří o to projeví zájem. V rámci operací Ezra a Nechemia pak bylo do židovského stá-

tu přemístěno okolo 110 000 osob. Historie Židů v Iráku se uzavřela.

Asi proto překvapí informace, že v zemi, která má za sebou diktaturu Saddáma Husajna (popraveného jako válečného zločince v roce 2006) a na jejímž území byl vyhlášen a několik let existoval teprve nedávno poražený fanatický Islámský stát, probíhá obnova významné židovské památky. A přece je to tak.

Jedná se o synagogu ve městě Alkoš v severním Iráku, v oblasti, kterou kontroloují jednotky kurdské autonomní vlády. Díky tomu sem válečné události v posledních letech nezasáhly a ani Islámský stát se zde neprosadil. Město je domovem nejstarších aramejsky hovořících křesťanských komunit na Blízkém východě. Také židovská obec, která tu až do velkého exodu Židů ze země existovala, má starobylou historii. Žil tu a někdy mezi léty 626–612 před o. l. zkázu nedalekého města Ninive předpověděl prorok Nahum. Jeho prorocství, zařazené do Bible mezi tzv. menší proroky, se brzy vyplnilo. V roce 612 před o. l. bylo Ninive, obrovské hlavní město starověké Asýrie, dobyt a zničeno chaldejskými a médskými vojsky.

Prorokův hrob, který se nacházel ve skalní jeskyni asi dvacet metrů nad nynější synagogou, býval po staletí o svát-

Letecký pohled na citadelu v Irbílu. Foto archiv.

ku Šavuot cílem pouti iráckých Židů. „Kdo nevykonal pouť k Nahumovu hrobu, neví, co je to skutečná radost,“ říkávalo se. Ale i pro východní křesťany představuje Nahum velkou autoritu.

Synagoga, jejíž nejstarší části pocházejí pravděpodobně ze 13. století, po odchodu

Židů v padesátých letech minulého století postupně propadala zkáze. Jak a za jakých okolností se jí podařilo zachránit, jsme se zeptali restaurátora Ing. Petra Justy, který se s restaurátorským týmem Gema Art International na záchraně památek v Iráku podílí už od roku 2004 a přímo v Alkoši působí již třetím rokem.

* * *

Jak dlouho už v Iráku působíte?

Do Iráku jsme přijeli jako součást vládní pomoci České republiky, která před šestnácti lety uvolnila asi půl miliardy korun pro projekt poválečné obnovy této země. Většina peněz šla sice na obnovu infrastruktury a poškozených průmyslových podniků, avšak malá část byla určena i na kulturní projekty. Ministrem kultury Iráku byl tehdy Mufid Jazairi, který žil léta v Československu a umí česky. Přijel tehdy za svým českým protějškem Pavlem Dostálem a dohodli se na příslušném projektu. Na vypsání výběrové řízení se tehdy ale nikdo nepřihlásil, nikomu se tam v té době moc nechtělo, až pak se pan ministr Jazairi obrátil přímo na naši firmu, Gema Art, jestli by se třeba nepřihlásila. Ani nám se moc nechtělo, ale časem jsme se nechali zlomit a v roce 2004 jsme tam poprvé odjeli.

Čím jste začali?

První dva roky jsme se podíleli na projekčních a přípravných pracích, např. na restaurování královského paláce ve Ktésifónu, dále minaretu Al-Hadbá v Mosulu a rovněž Národní knihovny a archivu v Bagdádu, kam jsme dodali restaurátorské pracoviště a uspořádali i restaurátorský kurz. Po dvou letech našeho působení se ale politická, a tím i bezpečnostní situace v Iráku opět zhoršila. Ministr Jazairi nám řekl, že tam, kde momentálně působíme, už to začíná být hodně nebezpečné, ale že na severu země v Irbílu, v oblasti, kde žijí Kurdové, je celkem bezpečno a je tam velké pole působnosti. Přesunuli jsme se tedy tam a začali pracovat na dvou projektech. První se týkal stabilizace a komplexní konzervace minaretu Choli v Irbílu. To byla velmi prestižní zakázka, minaret, postavený v letech 1190–1233, je v podstatě národním sym-

bolem Kurdistánu. Tím druhým byl projekt rehabilitace citadely v Irbílu a její plánované zpřístupnění veřejnosti.

Citadela je významná historická památka?

Citadela v Irbílu je opevněný městský obytný komplex s historickou mešitou a lázní uprostřed, který leží na uměle vytvořeném pahorku s výškou kolem 30 metrů nad okolním městem. Některými

Model synagogy v Alkoši, pohled od severu. Foto archiv.

historiky je považována za vůbec nejstarší nepřetržitě obydlené město na světě, které vzniklo před více než 7000 lety.

Specialista na vizualizace prof. Karel Pavelka z ČVUT vytvořil 3D modely irbílské citadely, my jsme pracovali na programu a akčním plánu její záchraně. Kvůli v podstatě politickým okolnostem a tahanicím se celý projekt nedokončil, nicméně základní kroky jsme podnikli a na jejich základě jsme pak v rámci projektů UNESCO realizovali poměrně velké zakázky.

Na citadele jsme rovněž získali do současného užívání historický dům. Ten jsme opravili a za to ho měli na deset let zdarma k dispozici. Říkalo se mu všeobecně Český dům. Odehrávaly se v něm i prezentace českých firem, ale především tam probíhaly kurzy pro restaurátory a památkáře. Během deseti let jsme opravili přibližně deset domů.

Naše největší zakázka pro UNESCO byla výstavba Interpretačního a návštěvního centra. V podstatě se jedná o národopisné muzeum přibližující multimedialní formou historii Kurdů. Centrum je vybaveno nejmodernější technikou pro prezentaci historie a jednotlivé tematické okruhy jsou prezentovány na úrovni, která by i u nás hledala těžko konkurenci.

Hovořil jste také o rekonstrukci minaretu.

Ano, jednalo se o rekonstrukci minaretu Al-Hadbá ze 12. století v Mosulu – stavby, ze které vyhlásil dnes už mrtvý lídr Islámského státu al-Bagdádí svůj chalífát a kterou nechal těsně před vyklizením města v roce 2016 vyhodit do povětří. V době, kdy minaret ještě stál, jsem k němu dělal dvě práce, jednak archivní průzkum, a potom pro UNESCO projekt jeho stabilizace. Dnes, kdy z minaretu existuje už jen základna, byl kolegy z plzeňské univerzity na základě dokumentace vytvořen 3D model, který bude nyní významnou pomocí při rekonstrukci této památky.

V současnosti pracujete na obnově synagogy v iráckém Alkoši. Jak jste se k té práci dostal?

V tom hraje určitou roli pražská židovská obec. V době, kdy jsme prováděli restaurátorské práce na citadele v Irbílu, se mi najednou ozvala paní Cheryl Benard, prezidentka Aliance pro restaurování památek z Washingtonu, že dostala na Židovské obci v Praze na mě tip, když se informovala, zda neznají někoho, kdo restauruje židovské památky. Měla informaci, že se tam staráme mimo jiné i o Starý židovský hřbitov a že ta péče je dobrá.

Možná to bylo také v souvislosti s projektem 10 hvězd, který Gema Art stavebně a restaurátorsky realizovala.

To je možné. Zkrátka paní Benard dostala moje telefonní číslo, a aniž by to tušila, zavolala mi přímo do Irbílu. Začala dalekosáhle vysvětlovat, že v Iráku v městě Alkoš je synagoga, která je v poměrně dezolátním stavu – jak se později ukázalo, byla to v podstatě ruina. Zeptala se mě opatrně, jestli bych byl ochoten přemýšlet o tom, že bych odjel do Iráku a na restaurování té synagogy se podílel. Já jsem řekl: „Jsem v Iráku už delší dobu, pracujeme tady

v Irbílu,“ a na to ona povídá: „To je ale náhoda, já jsem zrovna taky v Irbílu!“ Nakonec jsme si domluvili schůzku, během několika dní jsme se seznámili, ona si prohlédla naši práci, byla nadšená – a tak začala naše spolupráce.

Irbíl je hlavní město celé oblasti?

Irbíl je hlavní město Irácké autonomní oblasti Kurdistánu, leží na severu země, asi 80 kilometrů na východ od Mosulu. Alkoš je od Irbílu vzdálený 150 kilometrů, do Mosulu je to odtud tak padesát. My jsme tedy...

Promiňte, když říkáte my, to je v tomto případě kdo?

Jedná se o pracovníky společnosti Gema Art, přičemž stabilně na projektu pracuje deset Čechů. Místní lidi najímáme podle potřeby, maximálně jsme jich zatím zaměstnávali padesát.

Alkoš se nachází v oblasti, kde operovaly jednotky Islámského státu. Jak se za takových podmínek dalo vůbec pracovat?

V té době se v Alkoši samozřejmě nepracovalo. Jednotky Islámského státu postoupily do pozic asi čtyři kilometry od Alkoše, město bylo v té době evakuováno, zůstal tam jen jeden člověk, jehož předek kdysi slíbil rabínovi, když Židé odcházeli, že se o synagogu a hrobku proroka Nahuma v ní postará. Nyní se jeho vnuk na zá-

Renovace portálu synagogy. Foto archiv.

kladě toho odmítl evakuace účastnit a ve vylidněném městě zůstal. Naštěstí se Alkoš podařilo ubránit, Islámský stát byl nakonec poražen a lidé se do města vrátili.

Kde jste byli v té době vy?

My jsme byli v Irbílu, který byl a stále je mnohem bezpečnější. Alkoš totiž už není

v Kurdistanu, správně spadá pod provincii Ninive, což je už mimo autonomní oblast Kurdistanu, nicméně je stále pod ochranou kurdských vojenských jednotek. Díky milicím Pešmerga, dobře vycvičeným ozbrojeným jednotkám kurdské regionální vlády, se podařilo islamisty zatlačit a kurdské jednotky v osvobozené oblasti zůstaly.

Dokončení rekonstrukce arkád synagogy. Foto archiv.

Celé území až k Tigridu, i když k autonomní oblasti vlastně nepatří, zůstalo pod jejich správou. To je současný, všeobecně respektovaný status quo. S Kurdy ostatně dobře vychází i Izrael. Izrael byl jediný na světě, který po referendu o nezávislosti v roce 2017 uznal Kurdistan jako nezávislý stát, a také první země, které Kurdové začali prodávat ropu.

V Kurdistanu je celkem dobře vybudovaný systém checkpointů, takže se do oblasti nedostanou lidé, které tam Kurdové nechťejí. Když si uvědomíme, kde se nacházíme, je v Kurdistanu bezpečnostní situace mimořádně dobrá. Působíme tady už patnáctý rok a nikdy jsme neměli skutečný problém, bezpečnostní ani žádný jiný. V našem týmu působí i ženy, které se volně pohybují, řídí auta a jezdí, kam potřebují. Je to standardní společnost, která se nijak neliší od české společnosti, řekneme.

Jakou řečí spolu Kurdové mluví?

Kurdsky. Kurdština je indoevropský jazyk. Kurdové byli dlouhodobě poarabšťováni a k arabštině mají asi takový vztah, jako jsme mívali my k ruštině, dokud byla povinně vyučována na školách. Mladí lidé už arabsky většinou neumějí, učí se anglicky, křesťanská část si navíc uchovává původní jazyk – aramejštinu.

K židovským památkám se stavějí Kurdové vstřícněji, než je v oblasti zvykem?

O židovské památky se v Iráku dlouhodobě nikdo nestará. Poté, co po roce

1948 odešla většina iráckých Židů do Izraele, zůstalo ve skoro milionovém Irbílú jen několik rodin. Bývalá židovská čtvrť v centru města je dnes v podstatě v ruinách. Ojedinelé pokusy o její revitalizaci nebyly úspěšné. Ale je tu židovská obec, která nějakým způsobem začala zase fungovat. Několikrát jsem se sešel s židovským zástupcem v kurdském ministerstvu náboženství Mamsanim, který byl u počátků iniciativy na záchranu synagogy v Alkoši. Jeho hlavním cílem je ale vybudovat novou synagogu v Irbílú. Podle plánů, které jsem viděl, je to dost megalomanský záměr. Myslím si, že v tomhle ohledu přečeňuje svoje investiční i jiné možnosti. Židů je v oblasti Kurdistanu

málo, řekneme tak tisícovka, žijí v různých částech oblasti a po zkušenostech z dřívějšíka se většinou veřejně jako Židé ani neprojevují.

A tak se pomalu dostáváme k synagoze v Alkoši.

Je to tak. Vročení téhle stavby není úplně jasné. Prorok Nahum, jehož hrobka se v synagoze nachází, zemřel kolem roku 612 před o. l., ale ten žil v jeskyni. Snad v polovině 12. století na tomto místě vznikla první stavba, jenže si nejsme jistí, zda je součástí té stavby, která se dochovala. Jisté je, že její horní část je nejstarší, jestli ale pochází z poloviny 12. století, se spolehlivě prokázat nepodařilo.

V první fázi jsme připravili 3D model stavby, který zachycuje stav, ve kterém se synagoga dochovala jako ruína – chybějí stropy, klenby jsou propadlé. Celý areál je situován v prudkém svahu. Horní část, postavená na skalním masivu, má celkem dobrou statiku, zato ta spodní, přistavěná ve dvou pozdějších fázích, už se skalním masivem spojená nebyla a vlivem spodní vody začala po svahu ujíždět a od horní části se oddělovala. A už dvakrát v minulosti, v 17. a 19. století, jak nás informují v alabastru vytesané hebrejské nápisy, které se v synagoze dochovaly, došlo k pokusům o stabilizaci. V obou případech se však nepodařilo statický problém trvale odstranit.

Destrukci stavby tedy způsobily statické problémy?

Ano. K záměrnému poškození synagogy při válečných událostech ani k vandalismu tu nedošlo. V současné době už máme vše pod kontrolou. Například všechny sloupy jsme uvolnili na obou koncích, odsunuli je, udělali jim nové základy ve skalním masivu a sloupy do něj opětovně osadili. Byla to extrémně náročná operace. Náš statik řekl, že to nechce ani vidět, obával se, že to všechno spadne, nicméně se nám to podařilo. Celou klenbu jsme kousek po kousku vynesli na speciální podpěry a později zase na usazené sloupy. Když tam teď přijdete, tak vlastně nevidíte tu strašnou práci, která je ze tím schovaná.

Jakou techniku jste měli k dispozici?

Celkem žádnou, ruce a hever.

Kam synagoga náleží svým stavebním slohem?

To je těžké takhle určit, blízkovýchodní architektura je v podstatě všude stejná. Například klenba není ani islámská s takovým tím kapkovitým tvarem, ani žádná gotická, je to taková jednoduchá klenba, která vycházela ze stupně znalostí té doby.

Na čem se pracuje v současné době?

V současné době dokončujeme tzv. židovskou školu, ta se nachází v horní části areálu. Nad hrobkou proroka Nahuma byly arkády, kde se učily děti. Tam jsme podle otisků původních zákla-

Také práce v interiéru už značně pokročily. Foto archiv.

du a fotografií ze šedesátých let, kdy ještě část školy nebyla zřícená, rekonstruovali chybějící partie. Měla by tam být později instalována menší expozice dokumentující historii Židů v Kurdistanu. Pod těmito arkádami je situována i jeskyně, kde prorok údajně přebýval.

Vlastní sarkofág, přikrytý zeleným suk-nem a obklopený kovanou mříží, je však nyní v centrální části synagogy.

Dokončují se interiéry, provádějí se vnitřní omítky, osazují se nová okna a restauroují se historické architektonické detaily.

Rekonstrukce synagogy probíhá jako zakázka ze strany UNESCO?

To ne. Práce probíhají pod patronátem americké a kurdské vlády, investorem je americká nevládní organizace Alliance for the Restoration of Cultural Heritage (ARCH) zaměřená na ochranu kulturního dědictví v konfliktních zónách. V jejím čele stojí již zmíněná paní Cheryl Benard, ta, která na mě dostala spojení v Praze.

Budou finanční prostředky na všechno stačit?

Dnes už se dá říci, že ano. Peníze se daly dohromady formou sbírky: americká vláda přispěla přibližně milionem dolarů, na finančních nákladech se podílela i kurdská regionální vláda, významná část byla vybrána i od soukromých donátorů, většinou židovského původu z USA. Podařilo se přesvědčit i české ministerstvo zahraničí, aby přibližně deset procent nákladů bylo hrazeno z české strany. Byla by škoda, kdyby poté, co Češi navrhli řešení a provedli rekonstrukci, tady ta česká stopa nezůstala. My sami jsme v tomto případě zaměstnanci americké strany. Díky tomu příspěvek je a bude tento významný kulturní čin prezentován jako americko-český a náš podíl na záchraně skutečně mimořádné židovské památky vstoupí ve všeobecnou známost. Důležitější věc jsme zatím na Blízkém východě nedělali, a to jak z hlediska kulturně historického, tak i politického.

V jakém poměru jsou původní a doplněné části stavby?

Je toho tam hodně dostavěného, ale veškeré rekonstruované části mají nějaký důvod, proč jsme to dělali tak a ne jinak. Pro každou stěnu, každé okno existují argumenty, proč je zrovna tady, proč má konkrétní tvar a velikost. V ruinách jsme kupříkladu dohledali kusy kamenů a ty jsme skládali tak dlouho, až se nám podařilo odhadnout, jak které okno vypadalo. Vypátrali jsme také staré filmy ze šedesátých let, sice v zoufalé kvalitě,

ale přesto nám v ledasčem pomohly. V podstatě to byla detektivní práce.

3D modely jsou zřejmě důležitou součástí vaší pracovní metody.

Děláme je vždycky jako součást základní dokumentace, protože památky, které restaurujeme, jsou většinou ve stadiu ruin. Často není úplně jasné, jak ta která stavba vlastně byla vytvořena. Pro každý projekt je důkladný stavebně historický průzkum včetně 3D modelu zcela

Hebrejský nápis vytesaný do alabastru, který informuje o jedné ze stavebních úprav synagogy v Alkoši: *Výbudoval jsem ti palác, sídlo kde budeš přebývat navěky* (1 Kr 8,13). Roku 440 (1679/1680).

zásadní. Díky 3D modelaci, která vzniká laserovým skenováním, snímkům, pořízeným pomocí dronu, máme zachycený výchozí stav a jsme tak schopni v dalším modelování zachytit i celou rekonstrukci. Teprve poté, co máme rekonstrukci v 3D modelování hotovou a odsouhlasenou, přeneseme ji do plánů, podle kterých stavíme. Rekonstrukce vychází vždy z autentických historických technologií. Například při rekonstrukci cihlových staveb na citadele v Irbílu jsme si vyráběli i vlastní cihly. Zdejší stavitelé neuměli pálit na vysokou teplotu a stavěli z materiálu, který je něčím na pomezí mezi pálenou a nepálenou cihlou. Pro své záchrané projekty jak na citadele, tak i na minaretu jsme si vyráběli vlastní stavební materiál.

Vaše spolupráce s kolegy z ČVUT končila zhotovením 3D modelu?

V podstatě ano. Na základě toho, co jsme dokázali vypátrat, oni ještě do základního modelu doplnili chybějící stěny nebo jejich části a provedli také základní rozměrové korekce a upřesnění. Pokud, a já doufám, že ano, na to zbudou peníze, udělali by ještě 3D model finálního stavu rekonstrukce. To by bylo ideální i z prezentačního hlediska, kdy by vedle původního stavu byl k dispozici i ten konečný ve 3D. Na ČVUT je v přípravě i projekt virtuálního

muzea, do kterého se sbírají virtuální modely různých památek z celého světa. Navštěvník, který se bude mít možnost přihlásit na příslušné stránky ČVUT na adrese Virtual Museum, si tam potom bude moci najít tu část, která ho zajímá a prostě si stavbu prohlédne i zevnitř. Dnes už se tam může projít i interiérem naší synagogy v Alkoši. Musí mít ovšem virtuální brýle.

Takže dokončení se blíží...

Je to tak. Když synagoga sloužila svému účelu, tedy až do roku 1948, byl hrob proroka Nahuma o svátku Šavuot každoročně cílem pouti iráckých Židů. Chceme dokončit rekonstrukci a všechny stavební i restaurátorské práce tak, aby se 29. května 2020, v den, na který letos první den tohoto svátku připadá, mohla po mnoha letech taková pout' opět uskutečnit. Pokud vše půjde tak jako dosud, nemělo by tomu už nic stát v cestě.

JIŘÍ DANIČEK

Ing. PETR JUSTA (nar. 1955) vystudoval obor technologie restaurování na VŠCHT v Praze, dále absolvoval kurzy v Římě (vědecké principy restaurování) a v Londýně na Institute of Archaeology (materiály pro konzervaci a restaurování památek). Do roku 1989 působil ve Středočeském muzeu

Hrob proroka Nahuma v synagoze v Alkoši. Foto archiv.

v Roztokách jako vedoucí konzervačních laboratoří a radiačního konzervačního pracoviště, posléze jako samostatný restaurátor kamenných objektů. V posledních dvaceti letech vede zahraniční tým firmy Gema Art International. Pracuje ale i na zakázkách v ČR, v současné době zejména na rozsáhlé rekonstrukci Sázkavského kláštera. Už 26 let se také věnuje restaurování vybraných náhrobků na Starém židovském hřbitově v Praze 1 a v Praze 3 na Žižkově. Je autorem řady odborných publikací.

JAK SE ŽIJE VE VARECH

Karlovarská židovská obec si připomněla 150 let od založení

Když roku 1939 Dr. Israel Gutfeld, bývalý pracovník Pomocného spolku pro Židy v Německu, kreslil fiktivní mapu

k léčení zaživacích potíží patřily, přičemž ona žluč a coresy nebyly určitě míněny jen jako bolesti těla. Podruhé je

Parkstrasse (dnes Sadová) se synagou okolo roku 1900.

možných míst, kde by mohli pronásledovaní Židé nalézt útočiště, nazval ji *Jutopie*. Spolek, ve kterém měl na starost hledat možnosti emigrace, již neexistoval a Gutfeld mohl popustit uzdu zoufalé fantazii a věnovat se utopii. Karlovy Vary, tedy Karlsbad, zanesl do mapy hned dvakrát. Jako by tím chtěl naznačit, jak významnou roli toto lázeňské, dlouhá léta převážně německé (a nacionalistické) město pro své židovské hosty hrálo, a to i přesto, že je často přijímalo jako nutné zlo, placené hosty, bez nichž by prosperita vázla. Na mapě, představující utopický a k migrantům přívětivý svět, se Bangkok nacházel hned vedle Londýna, Bruselu, Benátek a Prahy, Sydney vedle židovského Švýcarska. Autor nakreslil i souostroví Permitevot, které vyjadřovalo podstatu problému: udělit permit židovským a perzekvovaným bylo tehdy (stejně jako dnes) micva.

Židovští návštěvníci karlovarských lázní, 1925. Foto archiv.

A Karlovy Vary? Ty Dr. Gutfeld umístil do hor Žlučových kamenů nedaleko pohoří Zores, kam jako lázně určené

vložil vedle Basileje a Sionu, k obcím Ruppín a Blumenfeld. Tedy k názvům a jménům, která rezonují sionistickými sjezdy a představiteli sionistického hnutí.

Když padl komunismus, hlavní úloha vedení Židovské obce v Karlových Varech byla oživit válkou a léty komunistické totality zdemocimované společenství. Jako všechny komunity v Čechách a na Moravě dostala obec šanci vrátit se na imaginární židovskou mapu, našťastí už nikoli utopickou.

LÁZEŇSKÁ OBEC

K výletu do Varů je zimní období jako stvořené. Sezona ještě zdaleka nezačala, a tak může návštěvník v klidu vychutnávat víceméně prázdné ulice, kolonády s fontánami, parky i kavárny. V útržcích hovoru kolemjdoucích slyší většinou češtinu, pak ruštinu, ivrit, němčinu a angličtinu.

Z údivu prodavaček – vy mluvíte česky? – rychle pochopí, že obvykle to tak není, a i kdyby vůbec nic netušil o tom, jak velká je míra ruské přítomnosti ve městě, napověděly by mu to výlučně ruskojazyčné nápisy na řadě obchodů, na mnoha z „institutů krásy“ nebo škála ruských novin vystavených na stánku.

A tak jedna z prvních otázek předsedovi místní židovské obce zní, do jaké míry přicházejí noví ruskojazyční židovští obyvatelé Varů do židovské obce? Pavel Rubin, karlovarský rodák (a navíc čestný občan města), jehož rodiče přežili holocaust, působí ve funkci už dvanáctým rokem. Odpovídá bez váhání: „Před lety jsem si přesně o tomhle povídal

s rabínem Sidonem; tehdy jsem vyjádřil obavu, aby očekávaný příliv těchto Židů místní neodradil. Ale dopadlo to dobře: zakotvily u nás čtyři rusky mluvící rodiny, které úplně splynuly s místními, naučily se česky, žádný problém s nimi není, naopak, pro obec je to obohacení.“

Autorka knihy *Tak napřesrok v Marienbadu* Mirjam Zadoff (věnované „ztracenému světu židovských lázeňských kultur, viz *Rch* 10/2018) píše o uvolněnější atmosféře v lázních, kde se navzájem setkávaly různé společenské kruhy. Jak to vypadá dnes – a jaký vliv má lázeňská atmosféra na současné hosty? Rubin se usměje: „Obecně se ví, že tu je modlitebna, židovský hotel, kde se v hlavní sezóně vaří košer, ale asi to není hlavní důvod, proč sem lidé přijíždějí.“ „Jsme otevření všem a vítáme každého, kdo má o děni na obci zájem,“ pokračuje a myslí tím členy ŽO, sympatizanty, hosty z Česka i ze zahraničí. V budově komunity se nachází příjemná

13. sionistický kongres v Karlových Varech, 1923. Foto archiv

modlitebna (oponu daroval na paměť rodičů jazzový trumpetista a herec Géza Gerendáš, karlovarský rodák). Bohoslužby vede na částečný úvazek ortodoxní duchovní Eliáš Sidon a jedná se o budoucím působení rabína liberálního směru Davida Maxy, čímž by se otevřený charakter komunity oficiálně potvrdil. Modlitebna se zaplní hlavně o Vysokých svátcích, kdy na obci funguje v omezené míře košer kuchyň; při běžném šabatě „vypomáhají“ v modlitebně lázeňští hosté.

NOVÝ ZAČÁTEK

Oficiálně vznikla židovská obec v Karlových Varech až roku 1869; do té doby stále platilo středověké židovské privilegium, které židovskou přítomnost ve městě omezovalo jen na přechodnou dobu (většinou během léta). Nicméně už

roku 1847 byl založen první „izraelský špitál“ a téhož roku i modlitebna, škola, chrámový sbor, židovský chudobinec a starobinec. Věhlas židovských podnikatelů, bankéřů, hoteliérů, ale také lékařů zažil vrchol ve dvacátých letech 20. století (za všechny jmenujme Ludwiga a Lea Moserovy a jejich sklárny či rentgenologa Ignaze Zollschanna), roku 1938 čítala komunita 2600 členů.

Po holokaustu se domů vrátilo 26 lidí; poválečná znovu ustavená komunita se postupně rozrostla a poté kvůli odlivu lidí (ať už do Prahy či po roce 1968 na Západ a do Izraele) taktak přežívala. Dnešní kehila má 90 členů a 29 sympatizantů.

Po pádu komunismu dostala komunita v restitucích zpět tři objekty: bývalou nemocnici (postavenou roku 1903 dle návrhu architekta W. Stiassného, po druhé světové válce znárodněnou a přeměněnou na dětskou polikliniku); bývalý starobinec (postavený vedle špitálu, po válce znárodněný a fungující jako Ústav hygieny) a jako náhradu za pozemek po synagoze vypálené o křišťálové noci hotel Laurettu.

Slavnostní recepce ke 150. výročí založení obce v sále Orpheum.

Všechny domy byly ve velmi špatném stavu a potřebovaly důkladné opravy, které stále probíhají. Dnes v budovách sídlí lékařská zařízení a v jednom patře sama židovská obec. Z nájmu a pomoci pražského Židovského muzea a NFOH komunita udržuje a opravuje své nemovitosti a hřbitovy (ve Varech a v Hroznětíně), hradí výlohy na činnost (především sociální péči o přeživší, vzdělávací a kulturní programy pro děti a dospělé) i mimořádné akce a doufá, že dokáže uspořit na dobu, kdy církve přestane podporovat stát.

PRÁVIDELNÁ SETKÁNÍ

Stalo se již tradicí, že v lednu se na Mezinárodní den památky obětí holokaustu setkávají představitelé obce s primátorem (resp. primátorkou) města a v kině Drahošíra se koná setkání s pamětníky. Letos

má přijet paní Doris Pešková, roz. Steinová, jejíž otec Wilhelm měl před válkou „obchod s obuví nedaleko Orphea“. 99leté dámě se v pražském Hagiboru stýská. Na Vary svého dětství vzpomíná jako na krásné a zajímavé město, v němž s kamarádkami sledovaly na kolonádě lázeňské hosty a snažily se uhodnout, z jaké země který neobvykle vyhlížející návštěvník přijel, a z okna domu v Sadové ulici, kde s rodiči bydlela, vidala prezidenta Masaryka, jak na koni vyjíždí do kopců nad městem. Všechno pěkně ale skončilo roku 1938... V listopadu si místní připomínají křišťálovou noc, při které nacisti zapálili a srovnali se zemí velkolepou synagogu z roku 1877. Na jejím místě stojí od roku 1985 hotel Družba (nyní Bristol) a osud někdejšího templu připomíná pamětní deska.

Na otázku, zda obec zažila problémy s antisemitismem, zda se opakovala nějaká akce podobná té, kdy do Varů před šesti lety vyrazili němečtí neonacisté a spolu s českými pochodovali městem, odpovídá Rubín záporně a chválí výborné vztahy s městem i policií. „Víme o sobě,“ uzavírá stručně výčet bezpečnostních opatření.

STOPADESÁTÉ VÝROČÍ

V loňském roce organizovala komunita několik významných událostí. Všechny se konaly ve slavnostním sále hotelu Ambassador (věhlasném Orpheu), secesní budově bývalého Grandhotelu Střelecký dům z počátku 20. století. Na přelomu května a června 2019 tu proběhl celoněmecký kongres Unie progresivního judaismu. Na počátku listopadu se uskutečnil galavečer u příležitosti 150. výročí založení obce (přijela na něj řada vzácných hostů, včetně velvyslanců USA a Izraele) a pak, na sklonku listopadu, proběhl třídní kon-

gres konfederace Evropské Makabi (jedné ze šesti součástí Světové unie Makabi). Dorazili na něj zástupci sedmatřiceti zemí,

kteří volili nový výbor a radili se o přípravě příštích her. Při těchto příležitostech byly odhaleny dvě pamětní desky, připomínající, že ve zmíněném sále se v letech 1921 a 1923 uskutečnily sionistické sjezdy a že tu byla roku 1921 založena Světová židovská sportovní organizace Makabi.

SPORTEM DO MODLITEBNY

„Mladé lidi do židovské obce nedostaneme přes modlitby, ale přes kulturu a přes sport. A pak začnou chodit i do modlitebny,“ tvrdí P. Rubín. Roku 2004 založila obec Makabi klub.

Jeho členové a příznivci nejen sportují, ale jezdí společně na výlety či do divadel. Udržíjí letitou družbu s izraelským Ejlatem a nedávno navázali spolupráci s německou židovskou obcí v Ambergu, jejíž předsedu Rubín poznal právě při mezinárodních sportovních židovských kláních. Nejúspěšnější byli zatím karlovarští sportovci v rámci české delegace na Evropských hrách Makabi 2019 v Budapešti: 12 reprezentantů z pražského Hakoach, Makabi KV, Maccabi Olomouc a šachového spolku Steinitz získalo celkem 21 medailí (z toho 11 zlatých). „Byli jsme sedmá nejúspěšnější delegace her,“ pochvaluje si předseda.

Vraťme se k imaginární mapě Dr. Gutfelda. Pokud by vznikla nyní, Karlovy Vary by se stále nacházely v horách Žlučovských kamenů, ale současně poblíž Ambergu, Ejlatu, Berlína, Moskvy, Ky-

Deska připomínající 12. a 13. sionistický kongres ve Varech.

Tým ve složení Petr a Šimon Bělíkovi s P. Rubinem vybojoval loni na evropské Makabiádě v Budapešti stříbro ve stolním tenise.

jeva a Jeruzaléma; možná by na ní našla místo i obec Makabi.

Alice Marxová

RUSS & DAUGHTERS

Výstava o slavném newyorském lahůdkářství

American Jewish Historical Society, která je jednou z pěti organizací tvořících newyorské Center for Jewish History, uvedla nevelkou, ale obsahově bohatou a atraktivně pojatou výstavu o historii a současnosti jednoho z nejznámějších a nejstarších obchodů s východoevropskými delikatesami v New Yorku, Russ & Daughters.

Expozice s názvem *Russ & Daughters: An Appetizing Story* přiblížila, jak se povedlo, že rodina židovského emigranta z východní Evropy, která se na začátku 20. století usadila v newyorské čtvrti Lower East Side, je už po čtvrtou generaci schopna v podnikání udržet rovnováhu tradice a inovace. A dokonce expandovat do dalších čtvrtí širšího New York City, aniž by opustila tradiční kulturu této unikátní části dolního Manhattanu.

OD SUDU K LAHŮDKÁŘSTVÍ

„Otec zakladatel“ Joel Russ (1885–1961) přijel z malého polského štetlu Strzyżów do New Yorku v roce 1907.

Russ & Daughters: otec Joel a jeho tři dcery, Hattie, Anne a Ida, 50. léta.

Usadil se na Lower East Side, jižně od východní ulice Houston, tehdy přeplněné čtvrti zejména východoevropských židovských emigrantů. Začal po ulicích prodávat slanečky, nejprve ze sudu, postupně si opatřil kárku, pak koníka s vozem a nakonec, roku 1914, kamenný obchod. Původní prodejna stávala na Orchard Street, roku 1920 změnila adre-

su na 179 Houston Street, kde je dodnes a stále nabízí tradiční východoevropské židovské lahůdky: především plněné bagely, lososa a slanečky s cibulí, ale také boršč, latkes, omelety, moučnický ad.

Zakladatel podniku neměl syny, ale zato tři dcery, které mu v obchodě vydatně pomáhaly. A tak v době, kdy podniky mívaly v názvu uvedené pouze syny nebo bratry (*& Sons, & Brothers*, apod.), byl Russ první, jenž otevřeně ocenil dlouholetý přínos svých dcer a učinil z nich obchodní partnerky. Od roku 1935 se firma jmenuje Russ & Daughters. Všechny tři v něm pracovaly celý život a do chodu podniku zapojily i své manžely.

Na tomto místě je třeba vysvětlit, že adjektivum „appetizing“ v názvu výstavy, tedy chutný nebo přeneseně vášnivý či lákavý (dříve užívané i jako podstatné jméno), se v newyorské kulinařské kultuře původně nevztahovalo na obchody s klasickými delikatesami či lahůdkami, jak je známe dnes (označované v New Yorku jako „deli“). Označovalo pouze

ty podniky, jež se specializovaly na košer mléčné doplňky jako přílohu ke klasickému bagelu, tedy různé pomazánky, sýry, apod. V těchto „appy table“ obchodech se nikdy neobjevilo maso, pouze ryby, především klasický losos nebo slaneček. V současné době však toto rozlišení mezi *appy* a *deli* pomalu zaniká.

NA PŮLNOČNÍ SVAČINKU

Návštěvníka výstavy uvítala věrná replika pokladny obchodu, včetně tradičního přístroje na pořadové lístky, který hraje v newyorských lahůdkářstvích důležitou roli. Mohl si prohlédnout fotografie z rodinného archivu doplněné archiváliemi ze sbírek American Jewish Historical Society a poslechnout si audioukázky několika

rozhovorů, mj. s Joelovým dcerami Hattie Russ Goldovou a Anne Russ Federmanovou.

Stálými návštěvníky Russ & Daughters byli ve dvacátých a třicátých letech např. Molly Piconová či Aaron Lebedeff, známé hvězdy jidiš divadla, jehož centrum na Druhé avenúe označované

Replika obchodu s přístrojem na pořadové lístky.

jako „Židovské Rialto“ se nacházelo velmi blízko obchodu. Lahůdkářství zůstávalo otevřeno do pozdních nočních (někdy i ranních) hodin, aby se hladoví herci mohli zastavit na „půlnoční snack“. Obchod velmi prosperoval za druhé světové války a poté s přílivem poválečných emigrantů. V šedesátých a sedmdesátých letech však generace, jež chodila do jidiš divadel, pomalu vymizela a generace nastupující upřednostňovala angličtinu. Jidiš divadla se zavřela, mnoho židovských obchodů tak přišlo o zákazníky. Objevili se noví emigranti zejména z Portorika, kteří s sebou do této čtvrti přinesli jinou kulturu, a s tou vznikly nové podniky.

KAVÁRNA K JUBILEU

Moderní kapitola podniku se začala psát v roce 1978, kdy ho převzal Joelův vnuk Mark Russ Federman. Ač profesí právník, rozhodl se pokračovat v rodinné tradici a spolu s manželkou jej otevřel přichozím z různých zemí a vynikající společnou prací udrželi lahůdkářství v chodu. V současné době prodejna zaměstnává emigranty z celého světa; někteří z nich pro Russ & Daughters pracují již více než čtyřicet

let. Pod vedením Joshe a Niki Russových (bratrance a sestřence) z již čtvrté generace rodiny Russových, kteří jsou v čele lahůdkářství od roku 2009, obchod prosperuje a dodává kvalitní suroviny do firem po celých Spojených státech. Navíc, v roce 2014, kdy se oslavovalo stoleté výročí podniku, majitelé otevřeli vedle v ulici kavárnu Russ & Daughters Cafe, v níž si k tradičnímu bagelu můžete dát kávu. Není určitě náhoda, že tato kavárna se nachází v téže ulici, kde Joel začal před sto lety podnikat. Russ & Daughters ovšem v posledních letech expandoval i daleko za hranice původní imigrantské čtvrti, a sice do Brooklynu, kde podnik provozuje vlastní pekárnu, a dokonce do „uptownu“ na Pátou avenue (zde je pobočka v Židovském muzeu, která si zachovala *haimish* atmosféru původní prodejny).

Výstava byla nejen oslavou legendárního židovského obchodu s lahůdkami, který se stal tradiční newyorskou institucí, ale prostřednictvím až láskyplného vztahu k bagelu s lososem přiblížila i širší kontext židovsko-americké zkušenosti.

JIDIŠ PSACÍ STROJE

Co lze v Center for Jewish History vidět nyní? Upozornila bych asi na výstavu o jidiš psacích strojích. Ta zaznamenává, jak na počátku 20. století vyměnili jidiš autoři psací pera za stroje. Návštěvník centra může zjistit, jaký

Jidiš psací stroj Remington. Foto archiv.

byl rozdíl mezi psacím strojem s klávesami v jidiš a hebrejštině, prohlédnout si řadu tehdejších technických zázraků a také původní strojopisy, které do jidiš klávesnic „naťukali“ slavní autoři: I. Bashevis Singer, Chaim Grade či Marc Chagall. U některých textů jsou dokonce autorské vpisky a opravy.

MONIKA HANKOVÁ, New York

CHCI ŽÍT NAVŽDY

Vyšlo posmrtné album Leonarda Cohena

Tři roky po smrti kanadského židovského písničkáře, básníka a spisovatele, ale také po jistou dobu zenbudhistického mnicha Leonarda Cohena vyšlo na konci listopadu minulého roku jeho další album. A jsou to také takřka tři roky od vydání jeho předchozího CD *You Want It Darker*, jež je pokládáno za jedno z autorových nejlepších. Tematicky se v něm Cohen, jak už sám temný název napovídá, loučí se životem. Písně jsou též považovány za Cohenovy nejžidovštější. Již titulní skladba obsahuje citát z kadiše, modlitby za zemřelé, a hebrejské „zvolání“ *hineni*, překládané jako „zde jsem“, ke kterému autor dodává: „Jsem připraven, můj pane.“ Cohen zemřel několik týdnů po uvedení alba, 7. listopadu 2016 ve věku 82 let. Na obálce vidíme autora s oblíbenou cigaretou, kterou kdysi dávno odložil se slibem, že se k ní rozhodně před smrtí vrátí.

Posmrtné album *Thanks for the Dance* je možné vnímat jako jakýsi epilog k tomuto CD. Obě alba produkoval Leonardův syn Adam Cohen, který je také hudebníkem. Na nahrávkách jsou zachyceny poslední autorovy písně či spíše básně. Nejde snad ale o písně v tradičním slova smyslu, ale o jakési recitativy s občasnou melodickou linkou. Cohenův hlas je tu slyšitelně poznamenán blížícím se koncem; to ale neubírá na intenzitě přednesu – ba naopak. Syn je nahrával sám doma, protože otec již nechtěl nikoho cizího.

Adam Cohen se k nahrávkám – skicám – později vrátil, a doplnil je hudbou. Mezi přizvanými muzikanty figuruje řada prominentních jmen. Např. několikanásobný držitel Grammy, americký zpěvák a multiinstrumentalista Beck, kanadská zpěvačka Feist, izraelský mandolinista Avi Avital, na piano hraje dlouholetý spolupracovník Madonny Patrick Ray Leonard. Objeví se i hudebník a producent několika alb světově známé rockové kapely U2, Petera Gabriela a Boba Dylana Daniel Lanois. Z dřívějších Cohenových spoluhráčů tu najdeme zpěvačku Jennifer Warnesovou a loutnistu Javiera Mase. Podíl na takovém projektu cítili umělci určitě jako velkou poctu, a není divu, že na nahrávání vzpomínají

s pohnutím – cítili, jako by Leonardův duch byl s nimi. V tomto případě si rozhodně nemyslím, že by šlo o pouhou frázi.

Výsledná podoba „písní“ je i v kontextu ostatní Cohenovy hudební tvorby specifická. Na jednu stranu lze objevit stopy prostoty a ducha prvních Cohenových desek, a na druhou lze ocenit přínos hudebníků mladší generace. Díky tomu tu neobjevíme jistou, až levnou „pop-instrumentaci“ některých pozdějších autorových alb, ale aranžmá jsou velmi uměřená, v detailu neokázale nápaditá a emocionálně působivá. Z tohoto hlediska považuji album snad i za vydařenější, než je předchozí CD. Na někoho může působit temněji než *You Want It Darker*.

Silné, existencionálně poetické texty opět směřují k vyrovnávání se s vlastním životem a koncem. Skladba *Moving On*

je příznačnou poctou Cohenově múze Marianne Ihlen, která zemřela krátce před zpěvákem a které věnoval jeden ze svých prvních hitů *So Long, Marianne*. Završující, a pro mě až mrazivě nejpůsobivější, je píseň *Listen to the Hummingbird*, kde Cohen opět neokázale a skromně vyzývá: „Neposlouchej mě, poslouvej Boží mysl, která nemusí být. (...) Neposlouchej mě, poslouvej kolibříka.“

V jednom ze svých posledních interview Cohen odpovídal na svůj vztah k náboženství: „Nikdy jsem se nepokládal za náboženského člověka. Nemám žádnou spirituální strategii. (...) Občas ale v životě cítím milost – duchovní dimenzi, ale nenacházím v sobě žádnou spirituální strukturu. Cítím, že je to slovník, se kterým jsem vyrůstal. Tato biblická krajina je mi dobře známá a její orientační body přirozeně užívám jako odkazy. Svěho času byly tyto odkazy univerzální, každý jim rozuměl, znal je a byl je schopen najít. Tak to již není, ale stále je to moje krajina, a pokouším se ujistit, že tyto odkazy nejsou příliš nesrozumitelné.“

Ale také zavtipkoval: „Nedávno jsem řekl, že jsem připraven zemřít, ale myslím, že jsem přeháněl. Člověk se někdy příliš dramatizuje, mám v úmyslu žít navždy.“

MAREK BOUDA

JAZZOVÉ KRESBY JIŘÍHO ŠLITRA

Výstava ve Ville Pellé připomíná i Šlitrův vzor, Saula Steinberga

Ve srovnání s řadou předloňských a loňských připomínek půlstoletí od ruské invaze a třiceti let od pádu železné opony působí výstava v bubenečské Ville Pellé v Praze nenápadně. Ale i tato výstava je bilanční – připomíná šedesát let od vzniku Divadla Semafor a padesát let od umělcovy tragické smrti v prosinci 1969. Současně neobyčejně živě zprostředkovává atmosféru v české kultuře od sklonku padesátých let přes léta šedesátá, rozlet, který dodnes působí jiskřivě a jazzově energicky. Z komentářů návštěvníků lze snadno poznat, že lidé sem nechodí „jen“ kvůli Šlitrovým obrázkům, ale také oživit vzpomínky na „zlatá šedesátá“, na své mládí a dobu, kterou tento skla-

Jiří Šlitr jako Doktor Klavír.

datel, pianista, zpěvák, kreslíř a grafik symbolizoval a dosud symbolizuje a která s jeho smrtí skončila. Jako úvod do šlitrůvské expozice je v přízemí přístupná výstava fotografií Ladislava Sitenského. Ten mimo jiných portrétoval řadu herců a zpěváků v podobě, kdy patřili ke „všem těm krásným a bystrým mužům a ženám“, jak je v osobní historii českého filmu charakterizoval Josef Škvorecký. Působili v Divadle Semafor a s Jiřím Šlitrtem se přátelili (někteří z nich také kreslil).

KRESBY, PÍSNĚ, DOKUMENTY

Výstava je rozdělena do několika sekcí – ženy/erotika; kavárny/lidé/bary; karikatury známých osobností a města. Představuje desítky Šlitrůvých kreseb, jež vytvářel tužkou, perem či fixou, většinou černobílých, ale i barevných. K obrázkům nepsal popisky, kurátorka je umístila jen pro orientaci u kre-

seb měst a karikatur. A tak lze obrazy vnímat bezprostředně, vnímat jejich energii, vtip i techniku: přesnou linku, hloubku a odstíny vytvořené šrafováním, celek, jenž působí jakoby rozevlátě, v letu, „nahozeně“, ale je promyšlený a propracovaný, ve zkratce vystihuje charakter postav, atmosféru kaváren a barů a náladu měst.

Výstava připomíná, že Šlitr pro Divadlo Semafor a další zpěváky a zpěvačky složil přes tři sta písní, z nichž řada zlidověla, a také hudbu k více než dvaceti divadelním hrám, ke snímku *Černý Petr* Miloše Formana a debutu Věry Chytilové *O něčem jiném*. Ve Ville Pellé lze listovat replikami Šlitrůvých skicářů, zhlédnout film, rozmanité dokumenty a soubor dopisů od Jiřího Voskovce, s nímž se Šlitr několikrát sešel v Americe; jsou tu i knihy, k nimž vytvořil obálky nebo je ilustroval.

SAUL STEINBERG

Jiří Šlitr kreslil od mládí a neúspěšně se pokusil o přijetí na Akademii výtvarných umění; teprve pak na přání rodičů vystudoval práva (svou odbornost už nikdy nepoužil, ale posloužila pro přezdívku Doktor Klavír), vojnu přežil v pozici výtvarníka Ústředního domu armády. Vliv na jeho kreslířský vývoj měli jeho přátelé – grafik a ilustrátor Karel Teisig a malíř Jiří Trnka. Výstava zaznamenává, že ke Šlitrům hlavním inspiracím patřily kresby amerického umělce s rumunskými židovskými kořeny, Saula Steinberga

(1914–1999). Šlitr jeho práce poznal zřejmě v roce 1958, kdy mohl ve svých pětatřiceti letech poprvé vycestovat na Západ – do Belgie. Účinkoval v představeních v československém pavilonu na Expo v Bruselu (jeho vtipné multiinstrumentální vystoupení na principu Laterny magiky na výstavě nepřehlédněte).

J. Šlitr kreslil rád barové hráče...

Saul Steinberg, absolvent architektury v Miláně, jenž už od konce třicátých let publikoval kreslené vtipy, do Ameriky emigroval během druhé světové války. Záhy se proslavil kresbami pro *New Yorker*, *Vogue* a další časopisy a v Bruselu vystavoval přes sedmdesát metrů dlouhou koláž, nazvanou *The Americans*. Svérázným způsobem tak splnil zadání vysvětlit podstatu své adoptivní

země: pozadí nástěnného díla (instalovaného na osmi panelech) tvoří jeho zvětšené černobílé kresby, na které nalepil rozmanité fantaskní tvary vystříhané z tapet, balicích papíru, komiksů a dalšího materiálu. „Do

... a města, oblíbil si New York.

Bruselu se nejedeme vychloubat,“ sdělil novinářům. „Chceme ukázat, jací doopravdy

Saul Steinberg, 1978. Foto archiv.

jsme. Je málo národů, které si mohou dovolit smát se samy sobě. My můžeme.“ Kolážoví tvorové prý tehdy publikum, očekávající spíše ukázkou „vysokého amerického

Steinbergův „šuplíkový“ New York.

umění“, moc nezaujali, ale Šlitra jejich vtípná poetika okouzila.

O deset let později se mu poštěstilo, že se se Steinbergem setkal v New Yorku osobně. Na setkání v Greenwich Village vzpomínal po návratu v textu uveřejněném v dětském časopise *Sedmíčka* (tehdy ještě nikoli pionýrů) a v rozhovoru pro *Mladý svět*: „Je to velice sympatický pán, je to můj favoritní – dá se to tak říct? – kumštýř tohoto století.“ Steinberg mu daroval kresbu s věnováním – i ta je součástí pražské výstavy.

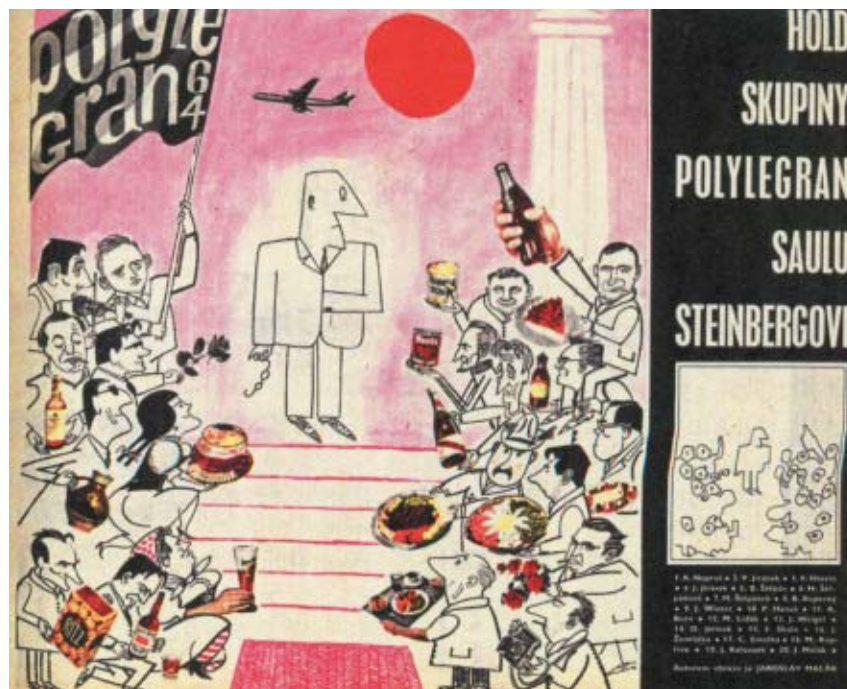
HOLD SKUPINY POLYEGRAN

Kurátorka výstavy Daniela Kramerová soudí, že díky Steinbergovi si Šlitř uvědomil, že linka může být hlavní prostředek výrazu. „Pro oba umělce je společná radost z pozorování, údiv nad mnohotvárností světa a lidí.“ Stein-

bergovy kresby nejsou jen obrazem, ale bývají současně vtípem beze slov, komorním příběhem, karikaturou či komentářem, Šlitř zobrazuje (i karikuje) lidskou podobu, kreslí města, lidi, zachycuje náladu kaváren, barů či jazzových koncertů.

Rozdíl je patrný při srovnání například newyorských kreseb: Šlitř pozoruje mrakodrapy a ulice, chodce připomínající mravence, Steinberg svou koláží s mrakodrapem, v němž jsou lidé naskládáni jako v šuplících, život v rušné metropoli komentuje. Právě kvůli ostnům, jimiž

popíchoval americký styl, patřil k umělcům, kteří byli za socialismu trpěni, ač pocházel z „prohnilého Západu“. Jeho kresby si v ČSSR získaly popularitu, českoslovenští karikaturisté a kreslíři se jím s nadšením inspirovali a roku 1959 vyšla dokonce jeho monografie od Miloše Macourka. Steinbergův vliv na mladé kreslíře (V. Fuku, S. Pitru, J. Lidáka, A. Borna, J. Wintera Nepraktu, K. Nepraše, J. Jiráka atd.) došel tak daleko, že na začátku šedesátých let došlo ke střetům mezi skupinou Polyegran (karikaturistů volně sdružených kolem časopisu *Mladý svět*) se Steinbergem spřízněnou a těmi, kdo tento „příliš západní“ vliv kritizovali. V kresbě Jaroslava Maláka z roku 1964 je dvacítkou „steinbergovců“ zobrazena, jak vzdává obdivovanému kreslíři hold. (O vlivu S. S. na československou karikaturu se lze více dočíst v knize Pavla Ryšky *Karikaturisti*, Praha 2018.)

Hold Saulu Steinbergovi v *Mladém světě*, 1964.

Šlitř sám svou práci ve vztahu k Steinbergovi zhodnotil ve zmíněné *Sedmíčka* takto: „Pokoušel jsem se kdysi také kreslit vtí-

Američané, z cyklu pro Expo 58 v Bruselu.

py, ale brzy jsem to vzdal. Začalo mne to totiž strašně zlobit, že zůstávám stále jen na povrchu věci, že v těch mých vtípech není žádná dávka té zvláštní filosofie; zkrátka mým kresbám chybělo to, co umí nejlépe Saul Steinberg, slavný americký kreslíř.“

(Výstavu *Šlitř Šlitř Šlitř* ve Ville Pellé lze zhlédnout do 15. února, od úterka do neděle od 13 do 18 hodin.)

ALICE MARXOVÁ

MŮJ OTEC [Kamil Lhoták]

Téma otcové, děti a motocykly v knize Kamila Lhotáka ml.

Kamil Lhoták (1912–1990) je jedním z těch mála malířů a ilustrátorů, kteří se těší všeobecné oblibě. Jeho díla si považují znalci a kunsthistorikové, ale líbí se i takzvaným obyčejným lidem, kteří se jinak o výtvarné umění příliš nezajímají. Nějakým zvláštním způsobem jeho obrazy a kresby většinou diváků umožňují, aby do nich vstoupili a našli tam něco ze sebe samých, něco z toho, co jim kdysi patřilo, a potom se rozplynulo v proudou času a zvyku.

Lhoták byl zajímavou a originální osobností, což se projevovalo jak ve vlastní tvorbě, tak do značné míry i mimo ni. Potvrzuje to – a opět zajímavým a originálním způsobem – kniha, kterou o něm napsal jeho syn Kamil Lhoták ml. Ten se narodil v roce 1941 v takzvaném smíšeném manželství. Matka, se kterou se Kamil Lhoták roce 1938 oženil, byla ze židovské rodiny a díky tomuto smíšenému manželství ona i syn válku přežili. Po válce se u ní ale, zřejmě jako následek dlouhodobého psychického zatížení, začala projevovat duševní nemoc, která se postupně zhoršovala. V roce 1953 se manželé rozvedli, matka byla potom v dlouhodobé ústavní péči a syn vyrůstal a dlouhá léta žil v jedné domácnosti se svým otcem.

Především o tom vypráví jeho kniha, o dětství a dospívání i dospělosti, o jejich vztahu, který dokáže vidět a popsat bez velkého psychologizování a oidipovských komplexů. Vypráví o tom, s čím ho otec seznámil, co ho naučil, o společných výletech a zálibách, o přátelích i o ženách, které se v jejich domácnosti během času objevily a zase odešly, o otcových uměleckých i životních přátelstvích a přátelích.

Podstatná část je věnována Lhotákovu vztahu ke strojům, zejména k motocyklům a později i k bicyklům, kterou ostatně Kamil ml. se svým otcem do značné míry sdílel. Sám o tom řekl: „Těžiště mojí knihy spočívá v otcově vztahu k motocyklům. Pro otce totiž motocykl nebyl dopravní prostředek, ale osoba. Motocykly miloval, a dokonce se i domníval, že jeho city jsou opětovány.“

Kniha je to skvělá, v nejlepším slova smyslu věcná a přesvědčivě pravdivá. Můžeme se o tom přesvědčit na několika

krátkých ukázkách, které mohou pochopitelně jen naznačit, co všechno se v knize dá najít. Včetně dokumentárních fotografií, reprodukcí obrazů a také zcela unikátních kreslených záznamů z malířova deníku, publikovaných tu většinou poprvé.

DĚTSTVÍ

Vztah mezi námi byl od mého dětství výborný. Otec se snažil působit na mě víc jako kamarád než pedagog, protože sám takový rodičovský přístup nezažil. Mezi

Kamil Lhoták ml. s otcem, 50. léta.

ním a jeho otcem, mým dědečkem, fungoval jiný vztah, což vím jen z řídkých okamžiků, kdy otce cosi nutilo si na své rodinné zázemí vzpomenout. Často to bylo v situacích, kdy měl pocit, že se o mě vzorně stará, a srovnával to se svým dětstvím, které takové nebylo. Říkával, že jeho otec se k němu nechoval dobře, nepečoval o něj, nevzdělával jej a nikdy s ním nevyjel na žádný výlet. Pochopil jsem z jeho vyprávění, že jejich vztah byl velmi chladný.

Později jsem se od něj dozvěděl, že v mém dětství řešil otázku výchovy a umínil si vyvarovat se vůči mně stejné chyby, jakou udělal jeho otec. Chtěl mezi námi vypěstovat kamarádství, ve kterém však bude respektována jeho ot-

covská autorita. Možná by sociologové namítali, že tento model není možný, protože přátelství je založeno na rovnoprávnosti, kdežto vztah mezi otcem a synem je už ze své podstaty nerovnoprávný a autorita tu hraje roli, kterou nelze vtěsnat do pouhého respektování, ale musí se jí podléhat. Přesto otec uměl tyto dva protiklady sladit a jeho snaha vypěstovat mezi námi vztah na bázi přátelství se mu zdařila. Dokázal oddělit situace, kdy mohl být kamarád a autoritu nijak neuplatňovat, například když jsme spolu byli na výletě a dohadovali se, kam pojedeme. Autoritativní byl v případech týkajících se mého vzdělání a školy. Někdy došlo i k tomu, že jsem si zasloužil být potrestán. Bylo vidět, že k tomu otec přistupuje jen v případech, kdy to bylo opravdu nutné, a nerad. (...)

Ostatně se mnou nebyly nikdy velké problémy, a to ani v pubertě, a trestat mě musel otec jen výjimečně. Byl jsem ryze introvertní povahy, žil jsem si ve světě fantazie a ve vnějším světě jsem nepotřeboval něco podnikat. V období dospívání jsem byl klidnější také z jiného důvodu, než byla má introvertní povaha. Měl jsem totiž strach. Když dítě žije ve fungující rodině, má otce, matku, babičky, dědečky a všechny kolem sebe, jak je běžné, cítí se bezpečně a může samostatně zkoumat reálný svět mimo rodinu, něco podnikat, a pak se zase vrátit a ukrýt do bezpečí. Já jsem měl pouze otce a na něm visel celý můj svět, neustále jsem se obával možnosti, že se mu něco stane. Nedovolil jsem si proto žádné velké výboje, abych se otci nevzdálil a abych si jej něčím nezneprátilil.

Volnější vztah mezi námi způsobil, že mě v době puberty nikdy nevykazoval ze světa dospělých, ani když se jednalo o témata jako láska a sex, a vždycky se mnou otevřeně hovořil. Nedělal to však tak, že by mi přednášel nebo mě poučoval. Jeho rady, varování a sdělované zkušenosti ke mně nepřicházely shora, ale dozvídal jsem se je v horizontální rovině, jako kamarád od kamaráda. V mnoha případech mi ukazoval, co je na životě zajímavé, přímo tak, že to se mnou prožíval. Posadil mě například na motocykl, jel se mnou do přírody a učil mě poznávat ten krásný pohyb, souhru člověka se strojem, a já, když jsem viděl jeho nadšení, jsem je prožíval s ním. A pak jsme si spolu dlouho povídali o tom, jak byla jízda krásná nebo jaké zajímavé věci jsme během ní viděli. (...)

S odstupem let musím ocenit jeho přístup a pozitivní vliv, kterému mě vystavil. Jsem mu vděčný, že moje učení prožíval se mnou, a dodnes to považuji za nejlepší způsob výchovy. Ani já jsem později své děti neupozorňoval na to, co je hezké a co není, ale to, co bylo hezké, jsem prožíval s nimi. Společný prožitek byl vždycky lepší než deset doporučení.

Tak jsem se svým otcem zažíval i věci, které teď spolu běžně rodiče a děti nedělají.

Otec mě například naučil kouřit. Bylo to jednou po koncertě, chodili jsme tehdy společně s otcovým přítelem Janem Rychlíkem

do Obecního domu na koncerty FOK, které řídil dr. Václav Smetáček. Strávili jsme vždycky příjemný večer v restauraci, objednali si dobré jídlo, pověčeřeli jsme a teprve pak šli na koncert. A tenkrát, mezi večerí a začátkem koncertu, mě ti dva, oba kuřáci, učili kouřit. V padesátých letech kouření nebylo považováno za akt, který ničí zdraví, ale byla to jakási společenská konvence, která náležela lidem vyššího věku. Přistihli například pedagog děti kouřit, netrestal je za to, že si ničí zdraví, ale za to, že si osvojují atribut dospělosti, který jim ještě nepřísluší. O žádné škodlivosti se nemluvilo, nejvýše se proslychalo, že lidé se slabým srdcem by měli kouření omezit. Tehdy zkrátka kouřil každý, jakmile dosáhl věku, kdy mohl být považován za dospělého.

DOSPÍVÁNÍ

Aniž bych si někomu stěžoval, byl jsem si vědom, že mi v životě něco schází. Byl to cit. Po matce ve mně zbyla jakási mezera a nebyl jsem schopen ji zaplnit ani babičkou, ani otcem, ani dětskými láskami. Teprve ve čtrnácti letech jsem se zamiloval do stejně staré dívky, jejíž obraz všechnu mou nenaplněnost zacelil. To, co jsem tehdy prožíval, mě velmi překvapilo, protože oproti předcházejícím láskám to byla emoce mnohem vyšší kvality. Ta dívka o mém citu zpočátku nevěděla, zamiloval jsem se do ní jako do anonymní bytosti, kterou jsem vidal na ulici. K úplnému štěstí mi stačilo tiché zbožňování a jakéhokoli dalšího kroku k vytvoření známosti jsem se bál. Ten cit

byl tak mocný a tolik pro mě znamenal, že jsem si netroufal riskovat neúspěch a její odmítnutí. A přestože se náš vztah nijak neexponoval a nijak nevyvíjel, já jsem se cítil šťastný, naplněný a zcela kompletní. Mezera zmizela. Souhrou osudů se stalo, že jsem se s touto dívkou po šestačtyřiceti letech znovu potkal, posléze oženil a žiji s ní dodnes.

Kamil Lhoták: *Au Tourmalet*, 1939.

V té době byly milostné vztahy častým tématem mých rozhovorů s otcem. Zkoumal jsem jeho názory na partnerství a vyzvídal, jak s ním kalkuluje. Od počátku mi jako kamarád dával najevo, že to jsou hlavně obrovské maléry, které on se ženami řeší a není schopen vyřešit, a snažil se mi to popisovat tak, abych na to byl připravený. Byl velmi skeptický, a proto mezi námi brzy vzniklo nedorozumění. (...)

Pro mě byla láska spíše identifikací s druhou osobou. Ale ani toto vnímání lásky, jak se ukazovalo časem, nebylo bez komplikací. Jelikož mé pokusy o partnerské vztahy dlouho troskotaly, žili jsme s otcem ve společné domácnosti v ulici Rybné až do mých třicátých narozenin. Tehdy to otci už začalo jít na nervy a dal mi najevo, že bych se měl oženit a odstěhovat.

Podal jsem si tenkrát inzerát a seznámil se tak se svou první ženou. Brzy jsme se rozhodli pro svatbu, odstěhovali se do Podolí a zanedlouho se nám narodila dcera a poté syn. Mé manželství však po letech ztroskotalo a série mých životních neúspěchů skončila až v mých šedesáti letech sňatkem s onou dívkou, nyní už ženou, do které jsem se zamiloval, když mi bylo čtrnáct.

PŘÁTELE

Můj otec byl velmi družný, byla to jedna z jeho nejviditelnějších vlastností. Měl rád společnost a zábavu, byl vtipným a vyhledávaným společníkem. Měl mnoho přátel a známých, a bylo by obtížné je všechny vyjmenovat. Kdybych

se o to pokusil, jistě bych na někoho zapomněl. Je možno je ale rozčlenit do skupin, stejně jako je rozdělával otec, který o nich říkal, že jsou to přátelé buď z kruhů uměleckých, motoristických a cyklistických, přátelé ze školy a z dětství, z kruhů lékařských, anebo jsou to příbuzní. (...)

Zajímavý, dlouhý a komplikovaný vztah měl otec s Jiřím Kolářem. Kolář byl asi o dva roky mladší než můj otec. Byl velmi vzdělaný a měl velký poetický talent, ale za dob Skupiny nemohl publikovat, jeho básně mohly vyjít až po osvobození. Dnes je Jiří Kolář světoznámý především jako výtvarník, jako autor koláží a mnoha nových postupů při jejich vytváření. Bylo to přátelství lidí, kteří se současně přitahovali a odpuzovali. Existuje německý termín „Hassliebe“, shrnující v sobě cit lásky i nenávisti zároveň, který by mohl popisovat to, co bylo mezi Jiřím Kolářem a mým otcem. Řekl bych, že to způsobovala spíše Kolářova podivná povaha. Byl to na jednu stranu veselý, družný člověk, bavil sebe a celou společnost, ale většinou se stalo, že mu v závěru večera najednou něco přelétlo přes nos a začal být velice protivný. Pokud jsem si všiml, Kolářovo okolí se naučilo nebrat to vážně, ale můj otec to nesnesl. Kdykoli nastala taková situace a Kolář se zničehonic urazil, otec se nakrkl a přestal s ním mluvit. To se ve vážnější formě odehrálo během jejich přátelství několikrát.

Poprvé to bylo v roce 1952, kdy ke konfliktu došlo – ku podivu – při telefonním rozhovoru. Nevím přesně, o co tehdy šlo, ale otec s Kolářem vedl velmi dlouhou, nesmírně emotivně vypjatou hádku a chvíli nato dostal infarkt. Od té doby se s Kolářem přestal přátelit, ale toto intermezzo trvalo jen krátkou dobu, za několik měsíců jim to nedalo a začali se zase stýkat, a fungovalo to jako dřív. Jenže někdy v šedesátých letech se rozhádali znovu, samozřejmě kvůli úplné hlouposti. Otec mi vyprávěl, o co konkrétně šlo.

Scházeli se tenkrát v kavárně Slavia. Chodil tam otec, Josef Hiršal, Jiří Kolář, Zdeněk Urbánek, Čebiš z Hollaru, Jiří Weil, Vladimír Fuka a mnoho dalších.

(pokračování na str. 19)

Kamil Lhoták: *Krajina oživená stroji*, 1944.

V JAKÉM JAZYCE SNÍM?

O pamětiach Eleny Lappinovej

Knihy (najmä tie lepšie) čítam najmenej dvakrát. Prvý raz rýchlo, lebo ma ženie zvedavosť, neskôr pomalšie a podrobnejšie, aby som pochopil a vychutnal kvality textu. Je to zábavné, pretože často sa mi zdá, ako keby išlo o dve rôzne knihy. Podobne som postupoval i v prípade pamäti Eleny Lappinovej. Potešilo ma, že je to nielen dobre napísané, ale aj kvalitne preložené, čo v epilógu potvrdila aj autorka, ktorá vyrástla v Prahe a ovláda teda češtinu:

„Tento preklad Dominiky Křestánové je tak krásně přesný a citlivý, že jsem někdy měla podivnou a upřímně řečeno dojemnou iluzi, jako bych četla slova a věty, které jsem sama napsala česky – tím jazykem, o který jsem jako spisovatelka už dávno přišla“ (s. 317).

Elena Lappin. Foto archiv.

SLEDUJ JAZYKY

Dej ma zaujal z viacerých dôvodov. Od začiatku stojí v centre pozornosti emigrácia, téma v židovskom prostredí dôverne známe. Tento fenomén bol donedávna permanentne prítomný prakticky v každej českej alebo slovenskej židovskej rodine. Dramatické dejiny posledných desaťročí 20. storočia si úvahy o odchode do iného, lepšieho režimu priam vynucovali.

Lappinovej životná dráha však prebiehala zložitejšie, než bolo bežné. Rodinné i osobné putovanie svetom viedlo nakoniec k tomu, že sa pohybovala v piatich jazykoch (ale možno ich bolo až sedem, pretože rozdiely medzi kanadskou, americkou a britskou angličtinou stále narastajú, takže redaktori alebo prekladatelia ich môžu vnímať ako samostatné). Narodila sa na predmestí Moskvy a keď mala tri roky, rodina presídlila do Prahy. Tu vychodila základnú školu a zvládla češtinu, hoci rodičia doma naďalej komunikovali prevažne v ruštinu. V roku 1970 (už aj s bratom Maximom, ktorý sa narodil v roku 1960) emigrovali do Hamburgu. Vysokoškolské štúdium lingvistiky začala síce v Heidelbergu, ale zavŕšila ho v Izraeli. Tu si nielen osvojila hebrejčinu,

ale našla aj manžela (kanadského Žida Šaloma Lappina), s ktorým neskôr presídlili do jeho rodného Toronta. Profesionálne záujmy oboch manželov si postupne vyžiadali prechod do USA, viacročný pobyt v Izraeli, až napokon rodina zakotvila v Londýne, kde žije dodnes. V tomto kontexte je otázka, v akej reči sníva, skutočne opodstatnená: „Pokud jde o životy druhých, je moje zvědavost nevyčerpatelná, ale nemám té-

měř žádnou potřebu odhalovat cokoli z toho svého. Ale když jsem zjistila, že můj vlastní příběh je v podstatě založený na síti neviditelných propojení, dostala jsem chuť vynést na světlo všechna ta pohřbená vlákna, která ho drží pohromadě. Populární rčení ‚Follow the Money‘ (Sleduj peníze) by se v mém případě dalo parafrázovat jako ‚Sleduj jazyky‘, protože

každý z nich vedl do jiného světa. Když je všechny prozkoumám, pochopím, jak došlo k tomu, že se propletly, odhalím i vypravěčskou linii svého života. Ten mi totiž připadal spíš jako série soustředných kružnic než jako lineární příběh, přičemž každá kružnice obepínala (téměř neviditelně) lidi, jejichž životy ovlivňovaly a utvářely ten můj. Byla jsem tak zaujata zkoumáním tohoto narativního prostředí, že jsem málem zapomněla, proč jsem se do něj pustila: chtěla jsem odhalit všechna tajemství, která moji rodiče a prarodiče navršili jako betonovou zeď kolem našich životů. Ten můj ležel někde za touto zdí, ve stínu ostatních a sám bezmála jako stín.“

OSOBNÉ MIKRODRÁMY

Posledné vety si vyžadujú vysvetlenie: autorka sa až v dospelosti dozvedela, že jej biologickým otcom je niekto iný, než si dovtedy myslela. Vďaka tomu zistila, že má oveľa širší okruh príbuzenstva, ale zároveň sa musela vysporiadať s dvomi vecami: uvedomila si, že rodičia ju celý život klamali, ale tiež skutočnosť, že jej skutočným otcom nie je muž, kto ju splodil, ale ten, ktorý ju

vychoval. A ja som si uvedomil krutý paradox, že napriek širokému spektru „rodinných“ jazykov jej deti nenašli spoločnú reč so svojimi starými rodičmi. Kým vnuci ovládajú „len“ angličtinu a hebrejčinu, starí rodičia sa dohovoria „iba“ rusky, česky a nemecky...

V priebehu čítania ma zaujala aj ďalšia informácia. V texte autorka medzi rečou spomenula, že jej otec v Prahe svoje preklady z češtiny do ruštiny podpisoval pseudonymom Rellib, čo bolo jeho skutočné meno písané odzadu. Až vtedy mi „docvaklo“, že venovanie „pro Maxima, mého bratříčka“ sa vzťahuje na človeka, ktorého poznám. Mladší brat je vlastne v Nemecku žijúci a tvoriaci spisovateľ Maxim Biller. Po jeho zbierke poviedok *Židovský blues* často s potešením siaham (a vrelo ju odporúčam).

Väčšina dramatických historických udalostí 20. storočia sa v pamätiach Eleny Lappin objavuje skôr okrajovo. V knihe sa nestriela, neintruje, nevraždí, napriek tomu prináša množstvo osobných a rodinných mikrodrám, ktoré udržiavajú čitateľa v napätí. Prispievajú k tomu aj emigračné pohyby, ktoré nekončia vždy podľa očakávania: „Účelom putovania je nájsť miesto, ktoré môžete nazývať domovom, byť možná ne v téhle, ale až v budúcej generácii. Moji rodině se to nepodařilo. Každý nový domov byl, jak se dříve nebo později ukázalo, jen zdáním setrvalosti. Některé z těchto iluzí byly lepší, některé horší, některé trvaly překvapivě dlouho. Život netrvá až tolik let, aby si člověk mohl s ním zahrávat. Když se stěhujete, nebo, jak tomu mnohdy bývá, utíkáte z místa na místo, ze země do země, z jazyka do jazyka, neustále přepisujete vyprávění o svém životě.“

Už tento stručný (a nevyhnutne neúplný) prehľad ilustruje, že spomienky Eleny Lappin obsahujú toľko zaujímavých faktov a podnetov, že sa ani nepokúšam vtesnať ich do jedinej recenzie. Čitateľovi môžem len poradiť to, čo v skratke zhrnul starý a múdry židovský vtip: „Chceš vedieť, o čom je táto kniha? Ty somár, prečítaj si ju!“

P. S.: Na otázku v titule odpovedá Elene Lappin (ne)prekvapivo: „Jednoduchá odpověď zní, že sny se nedrží očekávatelných lingvistických vzorců.“

PETER SALNER

Elena Lappin: *V jakém jazyce sním? Paměti*. Přeložila Dominika Křestánová. Vydalo nakladatelství Odeon v Praze roku 2018. 321 stran, dop. cena 349 Kč.

HOLOKAUST JAKO KŠEFT

V roce 2005 OSN vyhlásila 27. leden, výroční den osvobození vyhlazovacího tábora Osvětim v okupovaném Polsku v roce 1945, Mezinárodním dnem památky obětí holokaustu. Česká republika si jej připomíná s dodatkem „předcházení zločinům proti lidskosti“. Má to svůj význam. O genocidě Židů za druhé světové války nemá smysl uvažovat jen s pietní vzpomínkou; podstatné je především vědomí současnosti a budoucnosti. Z tohoto hlediska minulý rok přinesl ještě nedávno sotva myslitelné projevy neucty a cynismu – a nejde jen o popírání a znevažování šoa odpůrci Izraele a neonacisty či aktivisty, kteří při svých protestech nosí zcela nepřipadně Davidovy hvězdy.

Tak loni v březnu byla v Řecku uvedena na trh úniková hra s motivem Židů bojujících za války o život. V květnu bylo možno prostřednictvím australského portálu RedBubble nakupovat hrny, trička, zástěry, polštáře a tašky s vyobrazeními z vyhlazovacího tábora Osvětim. V září se česká dvojice neostýchala zúčastnit finále soutěže v saunových rituálech v oblečení s Davidovou hvězdou. Ruský krasobruslař Šulepov soutěžil v listopadu na mezinárodním fóru v kostýmu, který opět nesl Davidovou hvězdu v kombinaci s prvky uniforem nacistických stráží v Osvětimi. Mezinárodní bruslařská unie úbor nominovala do soutěže o nejlepší kostým a až po protestech to označila za omyl.

Na samém sklonku roku pak největší světový internetový prodejce Amazon inzeroval v Austrálii stolní hru Tajný Hitler jako „nejlepší sváteční dárek“ a před Vánoci prodával ozdobné zvonky a hvězdy s vyobrazením kolejí a baráků v osvětimském lágru. Již v srpnu přitom Amazon nabízel oblečení s vyobrazením poprav litevských Židů. U další americké společnosti Pixels bylo možné objednat polštáře, trička, pohlednice, pouzdra na telefony a závěsy do koupelen s výjevy z Osvětimi. A nezapomeňme ani na společnost Nekorektní pastely. Ta prodávala z USA sady voskovek, přičemž šedá nesla název Osvětimský popel.

Žijeme ve světě, v němž jsou již téměř smazány hranice oddělující soucit s utrpením, vkus a elementární slušnost od nestoudnosti, provokace a nemravného kšeftu.

LEO PAVLÁT

(Text odysílal 26. ledna Český rozhlas v pořadu Šalom alejchem. Pro potřeby Rch upraveno a kráceno.)

MŮJ OTEC [Kamil Lhoták]

(dokončení ze str. 17)

Také já jsem se tam občas objevil, protože jsem v té době navštěvoval nedalekou průmyslovku a chodíval jsem tam na oběd. Z této doby pochází i spousta fotografií zachycujících Kolářovu stolní společnost. Při jedné takové příležitosti otec s Hiršalem rozvíjeli teorii, jak by to vypadalo, kdyby na zem sestoupil d'ábel, Mefisto. Začali se dohadovat, jak by asi vypadal, a přišli na to, že by neměl ani rohy, ani kopyto, byl by osmahlý z pekelných ohňů, ale ne zase moc, vypadal by zkrátka trochu jako Kubánek. Takhle se diskuse vinula a najednou Kolář, který do té doby jen pozorně naslouchal, začal s opovržením vykřikovat, že to je pod důstojnost kulturních činitelů zabývat se takovými blbostmi, a začal být sprostý. To otce urazilo, zvedl se, zaplatil a odešel a s Kolářem od té doby nemluvil a léta se neseťkali. Pak už jim dlouhá odmlka nedovolila znovu se sblížit a Kolářův odchod do Francie jejich přátelství definitivně ukončil. Je to škoda.

KAMIL LHOTÁK A STROJE

Můj otec měl obrovskou vášeň. Motocykly. Vlastně to nebyla ani tak vášeň, jako spíše bezmezná láska. Motocykl pro mého otce nebyl dopravní prostředek ani pouhý technický výrobek, který by obdivoval, byl pro něj bytostí, se kterou žil. Svě motocykly si personifikoval. Jeho vztah ke strojům by se dal vzdáleně přirovnat k soužití lidí se zvířaty, s domácími mazlíčky. Ale není to úplně vhodná paralela, protože lidé, kteří žijí s kočkou nebo se psem, je chápou jako zvířata, nikoli jako rovnocennou bytost, za kterou pokládal otec motocykl. (...)

Jeho motocykly byly ženského rodu. Dokonale to ilustruje příhoda, na kterou si vzpomínám. Otec měl motocykl Douglas, který byl z roku 1926 a prošel už nějakými úpravami, myslím, že se mu musely vyměňovat píсты, protože se stávalo, že se někdy takzvaně zakousl. Otcí to bývalo velmi líto, protože cítil, jak ten stroj trpí, když se zakousne,

a jednou po návratu z nějaké projížďky mi vyprávěl: „Jeli jsme spolu na výlet, já a ona, a já měl pořád strach, že se zakousne, ale pak jsem jí řekl: neboj se, malá, dobře to dopadne, nezakousneš se, pohládl jsem ji, a ona jela nádherně a celý výlet se nikde nezakousla.“ (...)

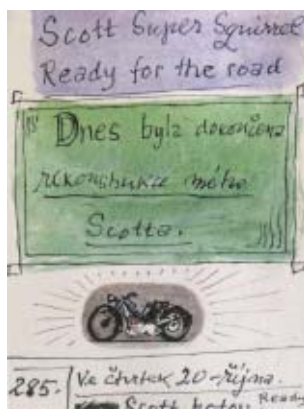
Naše společné výlety na motocyklech patří mezi nejkrásnější chvíle, jaké jsem s otcem prožil. Do doby, než jsem získal řidičský průkaz, tedy do roku 1958, jsme jezdili na jednom, pak už mi otec koupil můj vlastní motocykl a jezdili jsme každý na svém. Na koupi motocyklu pro mě

se otec velmi těšil, protože on na nich nejen rád jezdil, ale rád je i kupoval. Dostal jsem tenkrát ČZ 175, a když jsem udělal maturitu, tak se otec nemohl dočkat, až mi bude moci koupit nějaký další. Mně tento stačil a jiný jsem nepotřeboval, ale otec se na mě neohlížel a pořídil mi dvěstěpadesátku. A pak ještě několik dalších k různým příležitostem. (...)

Pak přišla doba, kdy už otec nemohl jezdit na motocyklu a musel se vzdát i jízdy na bicyklu. Měl těžkou cukrovku, která atakuje cévy, navíc trpěl závratěmi a v takovém stavu se nedá pořádně provozovat žádný náročnější pohyb. Od chvíle, kdy přestal jezdit, začal psychicky chátrat. Neustále mluvil o tom, jak je život bez motocyklu a jízdy na něm nudný a prázdný. (...)

Jednou jsem s ním šel na procházku a upozornil jsem jej na to, že na Žižkově postavili novou televizní věž. To je objekt, který by ho nesmírně zaujal v době, kdy byl v plné duševní síle. Teď už ho to vůbec nezajímalo, už se ani tím směrem nepodíval. Zemřel pak 22. října 1990 v sedmdesáti osmi letech, a to je na tak krásný a nabitý život, jaký měl můj otec Kamil Lhoták, poměrně slušný věk.

Můj otec [Kamil Lhoták] Autor Kamil Lhoták ml., spoluautoři Robert Hédervári a Kateřina Tučková, fotografie Václav Chochoła. Vydalo Nakladatelství Vltavin v roce 2019, 144 stran, pevná vazba. Druhé, rozšířené a upravené vydání. Cena 390 Kč.

Z deníku Kamila Lhotáka.

KONŠPIRÁTOR PRED SÚDOM

Tibor Rostás odsouzen za šírenia extrémistických materiálov

Zem a Vek (niekedy uvádzaný ako *Zem&Vek*) je najznámejší slovenský konšpiračný mesačník a súčasne internetový portál. V ňom uverejňované texty často, snáď pravidelne zavádzajú, skresľujú realitu, falšujú citácie, šíria proruskú propagandu, vytvárajú „alternatívnu realitu“ – presnejšie povedané klamú. Do tohto portfólia necností patria (ako inak) aj antisemitské články.

Šéfredaktor periodika *Zem a Vek* Tibor Rostás poslal v minulosti na Ústredný zväz židovských náboženských obcí viacero provokačných otázok, respektíve antisemitských tvrdení, ktoré žiadal komentovať. V jeho „otázkach“ sa objavovali formulácie ako „izraelský terorizmus“ „sionistické zločiny“ a pod. Ako príklad nech posluži nasledujúca „otázka“: „Nie je načase priznať si podiel na niektorých konfliktoch a krviprelievaniach v minulosti, ako VOSR, ukrajinský hladomor alebo vojny na Blízkom východe a ospravedlniť sa. Nepomohlo by to imidžu Štátu Izrael a vnímaniu židovského národa?“

ROSTÁS A HARABIN

V máji 2017 uverejnil *Zem a Vek* článok Tibora Rostása s názvom „Klin židov medzi Slovanmi“, ktorý sa stal predmetom žaloby pre prečin hanobenia národa, rasy a presvedčenia v súbehu s prečinom podnecovania národnostnej, rasovej a etnickej nenávisťi. Podnet v danej veci podal Pavel Sibyla, výkonný riaditeľ nadácie Zastavme korupciu. Úrad špeciálnej prokuratúry prípad vyšetřil a 17. októbra 2019 po viac ako dvoch rokoch od zverejnenia článku prokurátor JUDr. Tomáš Honz obžaloval šéfredaktora časopisu za extrémistické trestné činy. Ako uviedla hovorkyňa špeciálnej prokuratúry Jana Tökölyová, „páchateľ vystupujúci pod menom Tibor Eliot Rostás (...) zverejnením článku v kontexte v ňom uvedených vyjadrení verejne hanobí židovský národ, židovskú národnosť a židovské náboženstvo a podnecuje k nenávisťi voči tomuto národu a národnosti“.

Široko medializované trestné stíhanie sa prvostupňovo skončilo 16. decembra 2019, keď samosudca Špecializovaného trestného súdu v Pezinku uznal Rostása (zatiaľ neprávoplatne) vinného zo šírenia extrémistických materiálov a z ha-

nobenia rasy a národa. Rostás dostal trest peňažnej pokuty 4000 eur, prípadne náhradný trest odňatia slobody vo výmere troch mesiacov. Odsúdený sa odvolal a odvolanie podal aj prokurátor, ktorému sa rozsudok javil ako nedostačujúci. Po odvolaní oboch strán sa prípadom bude zaoberať Najvyšší súd Slovenskej republiky.

Počas odôvodňovania rozsudku samosudca prikázal z prejednávacej miestnosti vyvieť bývalého sudcu Najvyššieho súdu, politika a bývalého ministra spravodlivosti Štefana Harabina, ktorému sa nepáčilo niektoré argumenty súdu, čo dával zreteľne najavo. Harabin po vyvedení zo súdnej siene vyhlásil, že „keď bude právny štát“, sudca bude stíhaný za zneužitie právomoci verejného činiteľa. Rovnako sa vyjadril aj na adresu prokurátora Tomáša Honza. Bezprostredne po vyvedení z miestnosti oznamoval, že prokurátor Honz počas pojednávania používal telefón a určite preto, aby „oznamoval Sorosovi stav pojednávania“. O niekoľko minút neskôr pred zapnutými kamerami tento výmysel šíril ako nespochybniteľnú skutočnosť.

Spolu s Harabinom prišla obžalovaného podporiť aj skupina jeho priaznivcov. V priestoroch pred prejednávacou sálou zneli proti-židovské vyjadrenia („Slovensku vládne židovská mafia“, „Za každou protislovenskou činnosťou sa vždy vynori Žid“ a pod.).

Mediálnou reakciou Rostása na trestné stíhanie bolo publikovanie viacerých článkov, v ktorých sa vyhrážal trestným stíhaním a (podľa jeho predstáv) aj väzením, jednak osobe, ktorá podávala podnet na trestné stíhanie, ale aj prizvaným súdnym znalcom, ktorých úloha bola analyzovať predmetný text publikovaný v periodiku *Zem a Vek*.

Uverejnil tiež článok, v ktorom sa píše, že pred súdom sa bude zodpovedať za svoje skutky podpredseda ÚZŽNO Igor Rintel, na ktorého podal Rostás prostredníctvom advokátskej kancelárie

žalobu za ohováranie. Ohováranie malo podľa Rostása spočívať v tom, že Rintel verejne v Slovenskom rozhlasе uviedol, že domová prehliadka v byte T. Rostása nesúvisela s jeho prenasledovaním „za názor“ (polícia urobila v byte T. Rostása domovú prehliadku, ktorú on sám spája s trestným stíhaním za vydanie predmetného článku, čiže „za názor“), ale s jeho opileckým vyčítaním a aktívnym odporom voči zasahujúcim policajtom.

Rintel pravdepodobne poukazoval na medializovaný prípad vyčítania opitého a strelnou zbraňou ozbrojeného Rostása, ktorí bol policajtmí spacifickovaný a odvedený na policajnú stanicu. Stalo sa tak 6. decembra 2015 v Národnom žrebčinci v Topoľčiankach a o príslušnom incidente jestvuje policajný záznam.

LEN PREZIDENTKA

V decembri 2019 došlo na Slovensku k dvom mimoriadne rozsiahlym útokom na židovské cintoríny. V Námestove vandali na židovskom cintoríne (v časti Studnička) zničili 59 pomníkov a spôsobili škodu za 50 tisíc eur. Jednalo sa o značný deštruktívny výkon, ktorý nemožno pripísať na vrub bežného vandalizmu. Páchatelia jednali cielene a zničili výsledky 20ročnej systematickej práce miestnych (kresťanských) aktivistov. Podobný prípad sa stal približne v rovnakom čase v Rajci. Tu vandali poškodili zhruba dvadsať náhrobných kameňov. Aj o tento cintorín sa starali miestni dobro-

Zničený židovský cintorín v Námestove. Foto archiv.

voľníci z radov majoritného obyvateľstva. Exaktnú súvislosť medzi vandalizovaním židovských cintorínov a procesom s Rostásom nemožno zatiaľ dokázať, ale myslie-

nok na jestvovanie tejto súvislosti sa nemožno zbaviť.

„Z najvyšších ústavných činiteľov odsúdila vandalizovanie židovských cintorínov len prezidentka Zuzana Čaputová. „Je to veľmi nebezpečná hra so strachom a vyvolávaním napätia v spoločnosti. Dotknutí sú nielen pozostalí a ich blízki, ale celá židovská komunita, ktorá práve v nedeľu zapaľovala prvú sviečku na chanukii,“ napísala Čaputová.

Pokračovanie procesu s Tiborom Rostásom, ako aj reakcie na tento proces bude *Rch* aj v budúcnosti sledovať. **jf**

IZRAEL: Ticho po atentátu

Začátek roku 2020 byl v Izraeli docela ilustrativní. Událo se několik věcí, z nichž každá je ve svém oboru přelomová.

Především sem patří fakt, že USA drobnem zabily generála Kásima Sulejmáního – velitele jednotek Kuds a strůjce šíření iránské moci do Iráku, Sýrie, Libanonu či Jemenu. Od toho se odvíjel neklid ve světě, obavy z odvety a také iránské výhrůžky na adresu Ameriky i Izraele. Poté Íránci omylem sestřelili ukrajinské civilní letadlo (176 mrtvých), načež museli své vyhrožování ztlumit. V době, kdy si už mysleli, že mají na své straně odpůrce Trumpovy Ameriky včetně většiny Evropy, se náhle jeví v podobě ještě větší hrozby.

Zásadní událost přinesl již 2. leden i v Athénách. Tam lídři Izraele, Řecka a Kypru podepsali definitivní dohodu o výstavbě východního středomořského plynovodu EastMed. Ten má od roku 2025 dopravovat zemní plyn z izraelského těžebního pole Leviathan přes Kypr na Krétu, z ní do pevninského Řecka a pak trasa pokračuje již hotovým potrubím Poseidon do Itálie a vnitřní Evropy. Čtenáři *Rch*, kteří v květnu 2017 zachytili článek o tom, že Izrael se stává z dovozce energetických surovin jejich vývozcem, teď vědí, že nešlo jen o spekulace. I to je přelom v obrazu regionu a role Izraele v něm.

V neposlední řadě sem patří zpráva o tom, že Izrael představil nový laserový systém pro zachycování raket, dronů či řízených protitankových střel, jak psala Anna Ahronheimová v *The Jerusalem Post*. Kdo sleduje dění kolem Pásma Gazy či posilování Hizballáhu v Libanonu (podle odhadů už tam má k dispozici – s pomocí Íránu – na sto tisíc raket), ví, jaký význam zprávy o protiraketové obraně mají.

Až teď přijde na řadu jistá pikantnost. Zmíněné zprávy proběhly v médiích, aniž by na ně izraelští politici nějak zvlášť reagovali. A pokud si uvědomíme, že 2. března půjdou Izraelci opět volit (již potřetí za sebou předčasně), tedy že v zemi by měla naplno běžet předvolební kampaň, že by se sokové Benjamin Netanjahu a Benny

Ganc měli ke všemu vyjadřovat a o vše se pohádat, s překvapením musíme konstatovat až podezřelé ticho.

Možná je to opravdu tak, jak loni psal novinář Herb Keinon. Že izraelská společnost je sice podobně názorově rozdělená jako ta americká, britská, polská, ba i česká, ale že v Izraeli se její rozdělení týká jen sympatií či antipatií k lídrům, ne obsahu politiky. Že Izraelci přijali „Bibiho“ politiku a vadí jim pouze jeho arogantní styl. Z toho by pak logicky plynulo, že v zásadních politických krocích, vztahu k hrozbám (Íránu), směřování země, ekonomice či vzniku palestinského státu se oba lídři skoro neliší, tudíž se nemají o co hádat, a proto ani nemají potřebu reagovat na události.

Stanice středomořského plynovodu EastMed.

MIMO SVĚTLA RAMP

Ve skutečnosti Netanjahu jako úřadující premiér reagovat samozřejmě musí. I proto hned po zabití generála Sulejmáního gratuloval Donaldu Trumpovi k úspěchu, k tomu, že jednal „rychle, odvážně a rozhodně“. Jenže potom se oficiální Izrael nápadně ztišil, ač je známo, že právě Sulejmáního považoval za velkou hrozbu, na kterou měl políчено.

Všiml si toho i český velvyslanec v USA Hynek Kmoníček. V rozhovoru pro server iDNES.cz řekl, že američtí partneři nejvíce zaznamenali „výrazné nenadšení Benjamina Netanjahua a neochotu Izraele se v této kauze nějak výrazněji vyprofilovat“.

Což je realita, ale na pravou míru ji uvádí článek v německém listu *Die Welt*. Nese titul „Nápadné mlčení Izraele“ a opírá se o rozhovory s izraelskými analytiky. Svě

o tom ví Ronen Bergman, autor knihy o komandech Mosadu. Třeba to, že Netanjahu instruoval svůj kabinet tak, aby žádný ministr nemluvil o zabití Sulejmáního pro média a už vůbec se nevyjadřoval k tomu, zda k útoku poskytly informace izraelské tajné služby.

I Herc Halevi, generál Cahalu, zdůrazňuje, že atentát na Sulejmáního byl ryze americkou záležitostí: „Musíme ho pokládat za součást konfliktu mezi Íránem a USA o charakter Iráku. Jistě má dopady i na naši zemi, ale netvoříme v tom hlavní story.“

Ronen Bergman na rovinu říká, že Sulejmání byl pro Izrael nepřítelem číslo jedna. Dokonce zmiňuje pokusy o jeho odstranění – v roce 2006 v Bejrútu či o dva roky později v Damašku. Tehdy ho chtěl Mosad dostat spolu s vojenským strategem

Hizballáhu Imádem Mughnijiou. Mughniju zabila bomba v autě, ale Sulejmání vyvázl – jeho likvidaci odmítl prezident George W. Bush, neboť Sulejmáního lidé Americe pomáhali v Afghánistánu proti Tálibánu. Jenže na přímou otázku („Věděl Mosad něco o zabití Sulejmáního?“) Bergman neodpovídá, dokonce „demonstrativně mlčí“.

Autor článku Alfred Hackensberger to shrnuje: Izrael se nechce nechat zatahnout do možné

konfrontace mezi Washingtonem a Teheránem. Vyhýbá se světlu ramp. Stačila by nešikovná zmínka, a židovský stát by se vystavil většímu riziku, než je nezbytné.

HNED PO HEYDRICHOVI

Na závěr si dopřejme reakci legendy izraelské žurnalistiky. Ehud Ja'ari 1. března oslaví 75. narozeniny, zpracovává konflikty půl století, získal novinářské ceny za pokrytí mírového procesu s Egyptem i války v Libanonu či v Perském zálivu a v *Rch* býval citován již v devadesátých letech. Když se ho moderátor televize Kešet 12 zeptal, jak hodnotí zabití generála Sulejmáního, Ja'ari odpověděl: „Asi vás překvapím. Z židovského úhlu pohledu je to nejdůležitější atentát od atentátu na Reinharda Heydricha, architekta ‚konečného řešení‘, v Praze roku 1942.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

VELCÍ MYSLITELÉ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

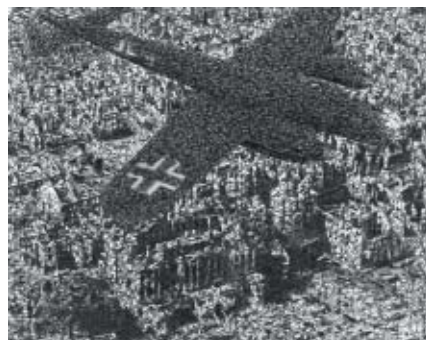
Úspěch ve volbách v roce 2017 slavilo hnutí SPD Tomia Okamury v prostorách Poslanecké sněmovny. Přítomen byl i tehdejší tajemník Jaroslav Staník. Pod vlivem alkoholu vulgárně křičel, že homosexuálové, Romové a Židé patří do plynu a homosexualita se má léčit. Slovně napadl také několik sněmovních úřednic i politiků. Loni v září mu za to Městský soud v Praze pravomocně uložil podmíněný trest ve výši jednoho roku se zkušební lhůtou dvou let, vedle toho mu vyměřil pokutu 70 tisíc korun. Jak zjistilo Aktuálně.cz, Staník verdikt nepřijal. Během hlavního líčení mluvil o tom, že jeho výroky svědci překroutili. „Ta slova padla v kontextu vzrušené diskuse, je pro mě urážlivé, jak má slova jsou dezinterpretována,“ uvedl. Ve vzrušené debatě prý jen citoval mistra Jana Husa, který popisoval Romy jako „plémě nečisté, práce se štítící“. Odsouzený podal prostřednictvím svého obhájce dovolání. Případem se tak bude zabývat Nejvyšší soud. ■ Streamovací hudební služba Spotify chce odstraňovat seznamy skladeb, které oslavují nacistického vůdce Adolfa Hitlera, zesměšňují oběti holokaustu nebo obsahují nacistické symboly. Informuje o tom izraelský deník *Times of Israel*, kterému to sdělil mluvčí platformy sídlící ve Švédsku. „Sporný obsah generovaný uživateli porušuje naše předpisy a je právě odstraňován. Spotify zakazuje všechny uživatelské obsahy, které jsou urážející, hanící, pomlouvačné, pornografické, výhrůžné nebo obscénní,“ citoval list mluvčího. Ve středu deník informoval o playlistech s písněmi vyzývajícími k zabíjení Židů, zesměšňujícími dětskou oběť holokaustu Anne Frankovou a naopak velbicími Hitlera. Do čtvrté večera byla většina závadného obsahu údajně odstraněna, ale stále tu zůstalo mnoho přístupných profilů registrovaných pod jménem Adolf Hitler. Streamovací platforma Spotify se stala terčem kritiky rovněž ze strany osvětivského památní-

ku. (Echo24.cz, 11. 1.) ■ „Přece jen je to pořád staré německé divadlo, i když tedy nové, pochvaloval by si spokojeně asimilovaný Žid ze Stupavy u Malacek, který přes Prešpurk, Vídeň a Lipsko dorazil do Prahy, kde jeho kariéra vyvrcholila. Angelo Neumann byl totiž ve své době nejnápaditější a nejúspěšnější divadelní impresárió střední Evropy, dnes by se řeklo producent nebo art manager, který se proslavil třeba tím, že přesvědčil stárnoucího Richarda Wagnera, aby mu svěřil provozování svých oper mimo Bayreuth, což se megalomanskému,

ale také zadluženému géniovi příliš nechtělo, ale nakonec souhlasil. Neumann pak jezdil se zájezdním wagnerovským ansámblem po celé Evropě a šířil slávu *Zlata Rýna* i skladatele, který jinak Židy moc nemiloval. Když se v roce 1887 podařilo pražským Němcům získat Neumanna pro nově otevřené pražské divadlo, bylo to, jako když uloví největšího divadelního sumce. Neumannův impozantní zjev s třicími kníry (pochopi-

telně nešlo jen o zjev) vábil do Prahy třicet let největší jména evropské opery i orchestrální hudby, takže Praha stála na rovnocenném místě v itineráři hvězd typu Enrica Carusa nebo Vittoria Arimondiho a byla po téhle stránce stejně důležitá jako Paříž, Vídeň nebo Berlín,“ píše v textu, věnovaném znovuoctvěření Státní opery, Jiří Peňás. (Týdeník Echo, 16. 1.) ■ U příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, který připadá na 27. leden, otevře Památník Terezín novou stálou expozici. Návštěvníci ji najdou v Dlouhé ulici v domku bývalé městské váhy. Slavnostní otevření nové expozice se uskuteční v úterý 28. ledna

od 10 hodin. Nová stálá výstava ponese název *Terezínské transporty. Deportace Židů do Terezína a transporty z terezínského ghetta do míst vyhlazování a otrocké práce*. Expozice bude mimo jiné vybavena on-line jmenným vyhledávačem, ve kterém si návštěvníci budou moci vyhledat údaje o bývalých věznicích ghetta, jež jsou shromážděny v databázi Památníku Terezín. (Litoměřický deník, 16. 1.) ■ Před 75 lety byla osvobozena Varšava. Přesněji řečeno to, co z ní ještě zbylo. Polským a sovětským vojákům se po osvobození Varšavy naskytl obraz naprosté zkázy a zmaru. V metropoli čítající před válkou 1,3 milionu obyvatel, včetně 394 000 Židů, zbylo asi dva tisíce lidí, kteří se schovávali v kanalizační síti a ve sklepích. Všechny ostatní okupanti vysídlili z města už na podzim 1944, po brutálním potlačení varšavského povstání, kdy zahájili promyšlenou destrukci odbojného města. Koncentračním táborem v Pruszkówě prošlo na 600 tisíc Varšavanů. Nejnovější odhady vyčíslují materiální škody ve výši 54 miliard dolarů. Někdejší primátor Varšavy z let 2002–2005 Lech Kaczyński tvrdil, že během německé okupace přišlo o život 700 000 obyvatel města. Žádné hlavní město Spojenců nepostihla tak úděsná zkáza. (Reflex.cz, 17. 1.) ■ Island, Bhútán a Izrael navštívila v honbě za štěstím studentka brněnské Masarykovy univerzity Kristýna Tronečková. Neusiluje o svou spokojenost, ale mapuje

pocit štěstí u místních obyvatel. O rozhovorech a zkušenostech s cizími zeměmi vydala knihu *Cesty za štěstím*. Svůj příběh přiblížila v seriálu *Deníku Rovnost* Lidé odvedle, který každý týden vychází v internetovém Klubu Deník. Každá ze zemí dostala v knize vlastní podtitul. „Bhútán má sílu ducha, protože tam téměř neexistuje, že by někdo v životě neměl svůj spirituální přesah. Island má sílu přírody, protože je tam potřeba nalaďit se na rytmus světla a tmy, výbuchy sopek i zemětřesení. Izrael má sílu mysli, protože Židé jsou velcí myslitelé,“ vysvětluje Tronečková. (Brněnský deník, 21. 1.)

Island, Bhútán a Izrael navštívila v honbě za štěstím studentka brněnské Masarykovy univerzity Kristýna Tronečková. Neusiluje o svou spokojenost, ale mapuje pocit štěstí u místních obyvatel. O rozhovorech a zkušenostech s cizími zeměmi vydala knihu *Cesty za štěstím*. Svůj příběh přiblížila v seriálu *Deníku Rovnost* Lidé odvedle, který každý týden vychází v internetovém Klubu Deník. Každá ze zemí dostala v knize vlastní podtitul. „Bhútán má sílu ducha, protože tam téměř neexistuje, že by někdo v životě neměl svůj spirituální přesah. Island má sílu přírody, protože je tam potřeba nalaďit se na rytmus světla a tmy, výbuchy sopek i zemětřesení. Izrael má sílu mysli, protože Židé jsou velcí myslitelé,“ vysvětluje Tronečková. (Brněnský deník, 21. 1.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před 190 lety, 26. února 1830, se v malé obci Jinošice na Benešovsku narodil budoucí vrchní zemský rabín a učitel **FILIP BONDY** (zemřel 12. 11. 1907 v Praze). Philipp Jacob Koppel Bondy, jak znělo celé jeho jméno, pocházel z nezámožné židovské rodiny a první vzdělání získal doma od otce. Následně nastoupil na pražské piaristické gymnázium a po roce, aby se mohl učit v českém jazyce, přešel na Akademické gymnázium. Velký dojem na něj udělal jeden z jeho učitelů – český spisovatel a dramatik Václav Kliment Klicpera. Následně studoval filosofii na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, kde také roku 1857 získal doktorát, kromě toho studoval soukromě judaismus u Raphaela Schulhafa, pražského rabína Šloma Jehudy Rapoporta a brněnského rabína Daniela Franka; roku 1857 získal i rabinský diplom. Měl velký jazykový talent: zvládl nejen němčinu, hebrejštinu, francouzštinu, latinu a italštinu, ale také řečtinu a chaldejštinu.

Jako rabín začal vyučovat v Českých Budějovicích, v letech 1859–1869 působil v Kasejovicích, mezi léty 1868–1876 v Brandýse nad Labem, od roku 1870 také ve Slaném. Filip Bondy byl prvním rabínem, jenž usiloval o to, aby čeština nahradila v židovském ceremoniálním jazyce němčinu. Zpočátku hovořil v synagoze česky při svatebních obřadech a projevech při pohřbech, později při kázáních. Mezi venkovskými a maloměstskými Židy vstoupil do povědomí jako „český rabín“. V Praze učil v devadesátých letech 19. století na Akademickém gymnáziu všechna nekatolická náboženství, v letech 1884–1904 byl učitelem židovského náboženství pro všechny pražské obecné, měšťanské a střední školy (a prosadil, aby lekce pro české děti probíhaly v češtině). V Praze se stal rabínem českého bohoslužebného spolku Or Tomid, na jehož založení se podílel (zpočátku vedl bohoslužby spolku ve Steinově hotelu). 25. dubna 1885 vykonal první českožidovskou bohoslužbu v Pinkasově synagoze, poté měl spolek vlastní modlitebnu.

Ke vzdělávání českých Židů sloužily i jeho publikace: sbírka jeho kázání *Hlas Jákobův. Patero slavnostních řečí předne-*

sených v měsíci tišri 5647 v synagoze spolku Or Tomid v Praze (1886); učebnice *Mojžíšovo učení pro školní mládež* (1886) a překlad prvních patnácti kapitol První knihy Mojžíšovy (vyšel v hebrejsko-české edici). Je pochován na Novém židovském hřbitově v Praze a na náhrobku je nápis: „První česky kázal/ z Božích zákonů/ věrným kterých vzorem/ byl až do skonu.“ Filip Bondy byl dvakrát ženatý a měl celkem 11 dětí. Jeden z jeho synů byl koncipientem u advokáta Zdenka Auředníčka (obhájce L. Hilsnera).

V lednu jsme si připomněli **75. výročí** tragické smrti vnuka rabína Bondyho, Karla. Právník **KAREL BONDY** (21. 12. 1906 Praha–22. 1. 1945 Neubrandenburg) začal od roku 1936 pracovat jako advokát, současně se angažoval i politicky: jako funkcionář ČSSD a jako tajemník organizace pomáhající emigrantům prchajícím před nacismem z Německa. Na podzim 1938 byl kvůli židovskému původu vyloučen z advokátní komory. Přestože měl možnost po okupaci Československa odejít do emigrace, rozhodl se v okupované zemi zůstat.

Když začátkem září 1938 vznikl protinacistický Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), který se později přetvořil v odbojovou organizaci, Bondy se připojil (spolupracoval s několika odbojovými skupinami). Soustředil se na organizační a zpravodajskou činnost, organizoval ilegální odchody do zahraničí, podílel se i na vybudování rádiového spojení s Londýnem a pomáhal ukrývat osoby pronásledované gestapem. Působil jako člen prvního a druhého vedení PVVZ až do října 1941, kdy byl za svou činnost zatčen gestapem.

V listopadu 1944 byl odsouzen zvláštním senátem v Berlíně k trestu smrti. Spolu s ním byli souzeni a v únoru před 75 lety v Neubrandenburgu popraveni pražští rodáci filosof a sociolog doc. **JOSEF FISCHER** (2. 4. 1891–19. 2. 1945) a MUDr. **VIKTOR KAUFMANN** (21. 8. 1900–26. 2. 1945); tajemnice skupiny **ANNA POLLERTOVÁ** (7. 5. 1899) byla popravena již v lednu 1945 v Berlíně. (Pamětní deska skupiny PVVZ byla v květnu 2014 umístěna na dům v ulici Anny Letenské 7, v němž se její členové scházeli – je památkou na celkem dvacet šest mužů a žen.) **(am, ra)**

Opravený náhrobek prvního „českého rabína“ na NŽH v Praze. Foto archiv.

ZEMŘELA TÁŇA FISCHEROVÁ 6. 6. 1947–25. 12. 2019

Na sklonku minulého roku zemřela po těžké nemoci herečka, moderátorka, spisovatelka a politička Taťana (Táňa) Fischerová. Pocházela z umělecké rodiny: otec Jan byl divadelním režisérem, matka Hana (rozená Meisslová)

Foto archiv.

byla baletka. Oba prošli Terezínem, přežili Osvětim, přišli o své nejbližší. Po maturitě Táňa studovala na JAMU v Brně. Od roku 1967 hrála v pražském Činoherním klubu – na tehdy slavné scéně ztvárnila postavy v Čechovových dramatech. Často vystupovala s dvojicí Vodňanský a Skoumal.

Roku 1973 musela z divadla odejít, následovala různá hostování, poté angažmá v Divadle Jiřího Wolкера. Po narození syna Kryštofa pracovala na volné noze. Na filmovém plátně se objevila v šedesátých letech, mj. ve snímcích režiséra A. Máši *Bloudění* a *Hotel pro cizince*. Vzhledem k tomu, že si za normalizace od režimu zachovávala odstup a že k jejím nejbližším přátelům, kteří jí pomáhali v péči o hendikepovaného syna, patřili chartisté, nabídky k účinkování příliš nedostávala. Více si zahrála až v osmdesátých letech.

Po pádu komunismu se vrátila do kulturního a veřejného života. Angažovala se zejména v oblasti charity, ekologie, působila v Amnesty International a v Nadaci Vize '97, moderovala charitativní adventní koncerty. Zahrála si ve filmovém dramatu *Byli jsme to my?* (1990), v psychologickém snímku *Modrý den* (1994), v seriálovém dramatu *Konec velkých prázdnin* (1994), v romantickém filmu *Hanele* (1999), jež natočil K. Kachyňa na námět prózy I. Olbrachta *O smutných očích Hany Karadžičové*; hrála i v dokumentárním dramatu *O zlém snu* (2000) podle knihy Evy Erbenové.

Životní zkušenost, zájem o věci veřejné i schopnost oslovit lidi ji přivedly do politiky: v roce 2002 byla zvolena jako nezávislá za Unii svobody-Demokratickou unii do Parlamentu ČR, v roce 2013 neúspěšně kandidovala na prezidentku ČR, poté byla předsedkyní Českého helsinského výboru. V politickém prostředí z ní klidná a zásadově vystupování i její statečnost a noblesa činily výjimečnou osobnost. Prožila těžké chvíle, a odnesla si z nich jasné poselství: „Dobro existuje a vědomí toho, že existuje a má smysl, je možná to nejčestnější, co člověk má a co by si nikdy neměl nechat vzít.“ **(am)**

Julia Boydová

CESTOVATELÉ VE TŘETÍ RÍŠI

■ Události, k nimž došlo v Německu v letech nacismu, byly dramatické a děsivé. Nicméně našla by se také spousta okamžiků nejistoty, pochyb i naděje. Kniha *Cestovatelé ve třetí říši* se snaží odpovědět na otázku, zda současníci mohli pochopit podstatu nacionálního socialismu, čelit vlivu nacistické propagandy a tušit či předvídat holocaust. Autorka vychází ze zpráv a svědectví očitých svědků, cizinců, kteří zemi především ve třicátých letech navštívili a které Hitlerovo Německo z mnoha důvodů fascinovalo. Ze zkušeností těchto cestovatelů, studentů, politiků, diplomatů, vědců, novinářů, umělců i prostých turistů, mezi nimiž najdeme např. Knuta Hamsuna, Charlese Lindbergha nebo Samuela Becketta, vytvořila Boydová komplexní, velmi barvitý a živý obraz třetí říše včetně všech jejích paradoxů od nenápadných, ale varovných počátků, přes vrchol moci až po konečný zánik.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2019. Z angličtiny přeložil Robert Novotný; 506 stran, doporučená cena 398 Kč.

Tereza Krekulová

VŠE JE DOBRÉ, VŠE JE JEDNO

■ Kniha s podtitulem *Rabi Nachman ben Simcha mi-Braslav, jeho osobnost a dílo*, je věnována zakladateli dynastie braslavských chasidů, jedné z neoriginálnějších a zároveň nejrozporuplnějších osobností chasidského hnutí, autorovi kázání, vydaných pod názvem *Likutej MoHaRaN*. Do širšího povědomí však vstoupily mystické chasidské příběhy – *Příběhy rabi Nachmana*, které autorka vydala již dříve s vlastním komentářem. Nová kniha se věnuje jak rabinovým příběhům, tak kázáním (několik jich sem také zařadila).

Vydalo nakl. Trigon v Praze roku 2019. 278 stran, dop. cena 330 Kč.

Friedrich Torberg

TETA JOLESCHOVÁ A DĚDICOVÉ

■ Nakladatelství Paseka hlásí výprodej starších titulů (lze je objednat v e-shopu). Mezi ně patří i kniha rakouského a československého židovského novináře, spisovatele a scenáristy. Jedná se o pokračování *Tety Joleschové*, Torbergovy mimořádně úspěšné knihy historek a anekdot z první poloviny 20. století, a vzniklo záhy po jejím vydání. Stejně jako *Teta* jsou *Dědicové* svižným kaleidoskopem kavárenských historek, mozaikou drobných lidských osudů a obrazem dobových středoevropských intelektuálních vrstev. Na rozdíl od první knihy, ukotvené v klidné meziválečné době, vykračuje Torberg v druhém dílu na prahu třicátých let z prostředí pražských kaváren

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Plakát Františka Zelenky ke hře V&W *Golem*, 1932.

do literárních kruhů Vídně, Budapešti, a nakonec Spojených států, zejména Hollywoodu, kam zamířil s válečnou intelektuální emigrační vlnou.

Vydalo nakl. Paseka v Praze roku 2012. Z němčiny přeložila Eva Pátková; 276 stran, cena po slevě 50 Kč.

GRAFICI PRO OSVOBOZENÉ DIVADLO

■ Do června 2020 lze v horním foyer divadla ABC v Praze zhlédnout výstavu s názvem *V+W na scéně!*, která vznikla ku příležitosti 90. výročí Osvozeného divadla. Připomíná slavné výtvarníky, kteří se podíleli na značce Osvozeného divadla, mezi nimiž byli i Adolf Hoffmeister a František Zelenka. Tyto umělce představuje kresbami a modely divadelních scén i současná výstava Národní galerie *Devětsil 1920–1931* v Domě U Kamenného zvonu v Praze, která potrvá do 29. března.

KUBISTICKÉ KRESBY OTTO GUTFREUNDA

■ Národní galerie v Praze, v budově ve Veletržním paláci (v jeho grafickém kabinetu) představuje kresby sochaře Otto Gutfreunda (1889–1927), průkopníka českého moderního umění a člena Skupiny výtvarných umělců. Kresba stála v jeho díle na hranici mezi volným uměním a přípravnými studiemi, v nichž zpracovával tvůrčí témata rozvíjená také v sochařských plastikách. Hlavním námětem byla lidská figura, kterou v letech 1910–1914 podroboval tvarovým deformacím v kubistickém stylu (připomeňme, že

Gutfreundova socha *Úzkost* je považována za první kubistickou sochu u nás). Výstava je přístupná do 1. března.

MONUMENT V BRNĚ

■ Od února uvádí soubor opery Národního divadla v Brně ve světové premiéře operu *Monument*. Vznikla na základě spolupráce divadelního a operního režiséra Davida Radoka (jenž se poprvé ujal i vytvoření libreta) a skladatele a dirigenta Marka Ivanoviče. Inspiraci našli v životním osudu sochaře Otakara Švece, který byl politickou mocí přinucen, aby se s řadou dalších umělců, zúčastnil soutěže na vytvoření pomníku J. V. Stalina. Ani snaha vyřešit situaci návrhem nerealizovatelného monumentu nezábránila Švecově vítězství v soutěži a ten si pak krátce před odhalením dokončeného pomníku vzal život. David Radok a Marko Ivanovič vytvořili nadčasové dílo o morálních a uměleckých dilematech, protože k čemu je umění, není-li při něm čistého svědomí.

ZÁHADNÉ POUTO

■ Zdá se, že mezi českým a židovským národem je záhadné a hluboké pouto, které nevychází z kalkulace „něco za něco“, sahá až k samým počátkům a projevuje se jak na mezilidské, tak na mezistátní úrovni.

Výstava s názvem *Záhadné pouto* vybírá několik událostí a málo známých fenoménů od prvních zpráv židovského diplomata o Praze až po znovunavázání diplomatických vztahů po sametové revoluci. Vznikla k výročí 30 let od znovuoobnovení diplomatických vztahů mezi tehdejší Československem a Státem Izrael. Graficky ji zpracovali studenti Západočeské univerzity v Plzni, fakulty designu a umění, pod vedením známé výtvarnice a ilustrátorky Renáty Fučíkové. Námět a text vytvořil diplomat a hebraista dr. Robert Řehák.

Výstava se představí v Rožmberském paláci Pražského hradu ve dnech 27. 2.–30. 4. a poté bude putovat po České republice, podobně jako výstava *Masaryk a Svatá země*. (Rožmberský palác navštívíte v rámci návštěvnického okruhu A Pražského hradu. Pokud budete chtít navštívit pouze výstavu, je v jednání vstupné zdarma pouze do místností s výstavou.)

PRAŽSKÝ POUTNÍK ROBERT GUTTMANN

■ V Galerii Roberta Guttmana je do srpna tohoto roku otevřena výstava *Pražský poutník Robert Guttman*. Zahrnuje díla tohoto svérázného umělce samouka, sionisty a cestovatele, k vidění je i řada pozoruhodných, dosud neznámých fotografií (viz *Rch* 12/2019).

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA**Maiselova 18, velký sál****Káva o půl čtvrtě**

■ Ve středu **5. února** mezi nás zavítá filosofka, vysokoškolská pedagožka (FF UK) a editorka Mgr. **Tereza Matějčková**, Ph.D. Budeme si s ní povídat o tom, zda může být filosofie zábavná či zda se lze dívat na starověké nebo středověké filosofy (a jejich myšlení) jako na naše současníky.

■ Ve středu **19. února** přijde na Kávu písničkář, herec a spisovatel **Jan Vodňanský**.

Kavárna je přístupná od 14.30 hodin, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga (Maiselova 10, P 1)**

■ 6. 2. v 19.00: *Hudba pro kytaru a flétnu / Duo Conspiro*. Koncert uskupení Duo Conspiro ve složení Kristina Vinařová a Helena Střížková. Na programu zazní kompozice především soudobých českých i zahraničních autorů. Vstupenky na koncert lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 17. 2. v 18.00: *Paralelní světy Karola Efraima Sidona*. V říjnu 2019 se český zemský rabín Karol Efraim Sidon stal laureátem Státní ceny za literaturu. Při této příležitosti, tentokrát v roli spisovatele a dramatika, provede Karol Efraim Sidon posluchače svou tvůrčí dráhou, od počátků až po rozsáhlou prózu *Kde lišky dávají dobrou noc*. O svém díle bude hovořit s novinářem z Aktuálně.cz Danielem Konrádem. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU PRAHA****Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 4. 2.: *David Gans – životní příběh vědce*. David Gans (1541–1613) je znám svým mimořádným přínosem k rozvoji židovské historiografie, kosmografie a astronomie. Historici se dlouho domnívali, že David Gans byl všeobecně oceňovanou osobností, která se mohla plně věnovat vědě. Skutečnost ale byla odlišná, učenec si na živobytí vydělával obchodním a peněžnickým podnikáním. O osudech Davida Gansa, jeho nuceném vystěhování z Prahy i krátkém, ale stěžejním působení v observatoři Tychona Braha (1546–1601) v Benátkách nad Jizerou pohovoří historik Alexandr Putík z ŽMP. Přednáška je součástí cyklu *Kapitoly z dějin Židů v českých zemích od středověku po emancipaci*.

**KULTURNÍ
POŘADY**

■ 9. 2. v 10.00: *Nedělní dílna pro rodiče a děti: Lvíček Arje na palubě archy*. Jak to asi vypadalo na palubě archy? Co si Noe počal se spoustou zvířat na palubě? O tom bude dětem vyprávět jeden z přímých účastníků této veliké plavby, Lvíček Arje. Děti též budou moci pomáhat Noemovi při stavbě archy a nalodění všech zvířat. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Vstupné 50 Kč.

■ 11. 2.: *„Akce Nisko“ – první systematická deportace českých a rakouských Židů*. V říjnu 2019 uplynulo 80 let od první nacisty řízené deportace evropských Židů během druhé světové války. V rámci tzv. akce Nisko bylo ve druhé polovině října 1939 vypraveno do Niska nad Sanem ve východní části Generálního gouvernementu celkem sedm transportů z Ostravy, Katovic a Vídně s více než pět tisíc Židy. Historik z Ústavu pro studium totalitních režimů Jan Dvořák ve své přednášce připomene průběh celé akce a osudy deportovaných, zejména těch, kteří skončili na sovětském území.

■ 13. 2.: *Pařížští literáti u Goebbelse 1941 a 1942: Ramon Fernandez a Jacques Chardonne*. Ve třetí přednášce z cyklu o kolaborujících francouzských literátech představí publicistka Ladislava Chateau osud spisovatele, novináře a literárního kritika s mexickými kořeny Ramona Fernandez (1894–1944) a spisovatele a nakladatele Jacquesa Chardonne (1884–1968).

■ 19. 2.: *Archeologie Jeruzaléma a jeho okolí – nová data, nové interpretace*. Zkoumání Jeruzaléma a jeho okolí se v posledních letech odehrává za české spolupráce ve spolupráci s Univerzitou Tel Aviv a Izraelským památkovým úřadem. Archeologické výzkumy v Nachal Refajim, Tel Moca a městě Davidově, do kterých se pravidelně zapojují Evangelická teologická fakulta UK a Centrum biblických studií AV ČR, odhalují jednak počátky dějin formování tohoto města, jednak jeho růst a proměny v obdobích zachycených biblickými texty. Na nové a mnohdy nečekané výsledky těchto výzkumů upozorní přednáška vedoucího projektu Filipa Čapka z Evangelické teologické fakulty UK.

■ 20. 2.: *Současný izraelský film: Kadosh*. Druhá část filmového cyklu s úvodem filmové historičky Alice Aronové představí film *Kadosh* (Izrael, Francie 1999, 110 min), který zachycuje ultraortodoxní židovskou komunitu a fascinující příběh lásky očima jednoho z nejvýraznějších izraelských režisérů Amose Gitaie (1950). V originálním znění s českými titulky.

■ 25. 2.: *Vegetariánství a židovská etika*. Přednáška absolventky oboru judaistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, studentky Abraham Geiger College v Berlíně a budoucí rabinky Kamily Kohoutové, představí základní koncepty týkající se etického stravování v židovství od nejstarších dob po současnost.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 4. 2.: *Domy věčnosti XIII: Split a Sarajevo*. Publicistka a fotografka Helena Bretfeldová představí dvě pohřebiště na území bývalé Jugoslávie. Mají společnou střední až minimalistickou symboliku a upřednostňují náhrobky ve tvaru tumb. Nabízí se srovnání aškenázského (Split) a sefardského (Sarajevo) uspořádání pohřebních kamenů i způsobu začlenění hřbitovů do obou metropolí.

■ 9. 2. od 10.30: *Medvídek Dubí na návštěvě u Helgy*. Nedělní dílna, při které se děti seznámí s životními osudy a dílem akademické malířky Helgy Hoškové-Weissové.

■ 10. 2.: *Plynové vozy a nacistická technologie konečného řešení*. Plynové vozy představovaly do zprovoznění plynových komor vrchol efektivnosti zruďného nacistického vyhlazovacího systému. Statistice lidí byly takto zavražďeny v polském Chelmu, běloruském Malém Trostinci či srbském Bělehradu, aniž by se jich dotkla vražedná ruka. O zvrácené tvořivosti technologů konečného řešení promluví historik Vojtěch Kyncl.

■ 12. 2. (Nezamyslova 27, Brno-Židenice): *Divadelní představení Josefův příběh*. Starozákonní příběh přijede pro diváky všech věkových kategorií sehrát formou loutkového představení divadelní spolek Můj domov z Dolních Kounic. Počet míst v sále na židovském hřbitově je omezen, prosíme proto o rezervaci na brno@jewishmuseum.cz.

■ 19. 2.: *Konverze Židů ve středověkých Čechách a na Moravě*. Ve středověké křesťanské společnosti se přijetí křtu pro Židy mnohdy stalo jedinou možností k přežití. Život konvertitů však nebyl jednoduchý a majoritní křesťanská společnost na původ novokřtěnců nezapomínala. O důvodech a následcích konverzí promluví Eva Doležalová z Historického ústavu Akademie věd.

■ 24. 2.: *Židé na panství Zábředovice v první polovině 19. století*. Přednášku o historických poměrech a proměnách na území bývalého klášterního panství Zábředovice v období průmyslové revoluce přednese historik Bohumír Smutný. Pohovoří také o židovské menšině, která se na zdejších podnikání mohla podílet až po roce 1860.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Dobrovolnický spolek:** Již druhým rokem si studenti mohou pod vedením prof. Š. Kvasničkové a L. Hujerové vybrat v rámci seminární práce organizace, v níž chtějí dobrovolně působit. Letos se zapojili do pomoci dětem, seniorům, do práce v organizaci Kapka naděje (pro lidi s poruchou krvevotby), další v Hnutí duha. Je zřejmé, že touto činností pomáhají nejen ostatním, ale rozvíjejí i své vlastní schopnosti.

■ **In medias res:** Dne 11. února od 9 do 14.15 hodin se v LŠ koná již tradiční konference In medias res, na kterou si studenti zvou zajímavé osobnosti z nejrůznějších oborů. Více info sledujte na www.lauder.cz.

ŠUMAR NA STŘEŠE

■ Židovská obec zve 9. února od 14 hodin do velkého sálu Židovské radnice (Maise-lova 18) na představení *Šumar na střeše*. Sahráje je soubor Talent Company, složený z dětí a mládeže se zájmem o herectví. Vstupné dobrovolné.

DISKUSE V HYBERNSKÉ

■ Nadační fond obětím holokaustu pořádá v rámci pravidelných „diskusí v Maislovce“ besedu, ve které budou zástupci tří různých generací mluvit o vlivu židovských kořenů na jejich pracovní život a pohled na svět. Pozvání přijali Helga Hošková-Weissová, Martin Šmok a David Kosák, moderovat bude Irena Kalhousová.

Diskusní kavárna, která se koná při příležitosti připomínky Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, proběhne 12. února od 18 hodin v Kampusu Hyberská (Hyberská 4, P 1), více info viz www.fondholocaust.cz. Těšíme se na vás. *ik*

KONCERT SYNAGOGÁLNÍ HUDBY

■ V sobotu 22. února od 20 hodin se v Maiselově synagoze koná koncert synagogální hudby v podání kantorů Jicchaka Zelmana a Jotama Segala z Izraele, jako další host vystoupí violoncellistka Dominika Weiss Hošková. Koncert pořádá Společnost židovských žen ČR. Vstupenky na koncert stojí 500 Kč; v případě zájmu je laskavě objednejte prostřednictvím e-mailu: office@icjwprague.cz. *av*

PODPORA CLAIMS CONFERENCE

■ Od 1. ledna 2020 přijímá Claims Conference žádosti o vyplacení podpory pro vdovy/vdovce po přeživších, kteří byli příjemci pravidelného odškodnění od CC.

Oprávněným žadatelům budou vyplaceny tři čtvrtletní platby ve výši 1539 eur. Podmínkou je vyplnění formuláře a doložení kopie úmrtního listu přeživšího, kopie občanského průkazu žadatele a kopie do-

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

kladu, který potvrzuje, že přeživší a žadatelé byli manželé. Formulář může potvrdit instituce, která klientům potvrzuje formuláře o žití.

O výplatu z tohoto fondu mohou požádat oprávnění žijící žadatelé bez ohledu na datum úmrtí přeživšího, tedy pokud víte o někom, komu zemřel partner přeživší holokaustu v minulosti, dejte mu, prosím vědět, že může žádat o příspěvek z tohoto fondu a aby se obrátil na sociální pracovníci příslušné židovské obce. *ds*

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NADACE HAGIBOR

■ Správní rada Nadace Hagibor vyhledává výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2020. Témata: podpora pro zlepšení a zajištění života seniorů, zejména obětí holokaustu a osob dotčených holokaustem; podpora zdravotních a sociálních služeb určených především pro přeživší šoa.

Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaném formuláři Nadace Hagibor. Termín uzávěrky je stanoven na 30. 9. 2020. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici: na www.kehilaprag.cz, záložka Nadace Hagibor; na e-mailové adrese: nadace.hagibor@kehilaprag.cz nebo u Renaty Klodnerové, telefon: 226 235 052 (úterý a středa). *nh*

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Nedávno byli vandalizované dva židovské cintoríny na Slovensku. Jeden z nich bol cintorín v Rajci, o který sa starám. Pretože to nebolo prvý krát, tak som napísal primátorovi, aby to verejne odsúdil. Nerobím si žiadne veľké nádeje, pretože je to kraj kotlebovcov. Preposielam, čo som mu napísal.

Dobrý deň, pán Ing. Lipka!

Dovoľte mi, aby som sa Vám predstavil. Som jeden z posledných žijúcich potomkov rajeckých občanov židovského pôvodu. Mój starý otec, Dr. Ludovít Lipscher, pôsobil v Rajci ako právnik a notár. Ako väčšina rajeckých Židov, aj členovia mojej rodiny zahynuli v koncentračnom tábore. Jediný, kto sa zachránil, bol môj nebohý otec. Na pozvanie Ing. Zidka (primátor) som v roku 1991 prvý krát spolu s mojou matkou a bra-

tom navštívil Rajec a tiež židovský cintorín, kde sú pochovaní moji predkovia zo strany mojej starej mamy (rodina Eiserova). Bohužiaľ sa nám podarilo nájsť len hrob môjho prastarého otca Hermana Eisera, ktorého náhrobný kameň bol zvalený vedľa jeho hrobu. Niekoľko rokov neskoršie, pri mojej ďalšej návšteve Slovenska a rajeckého židovského cintorína, sa mi po dlhom hľadání nepodarilo jeho náhrobný kameň nájsť. Pripísoval som to stavu cintorína, ktorý bol zarastený trávou a burinou. Obrátil som sa písomne na vtedajšieho starostu p. Rybarika. Spomenul som, že rajeckí Židia nielen patria do dejín mesta, ale hlavne po tom, aký osud ich postihol, by mesto mohlo niečo pre upravenie cintorína urobiť. Navrhol som brigádu študentov a v prípade finančných problémov ponúkol pomoc.

Pri tejto príležitosti som primátorovi Rybarikovi vyjadril môj nesúhlas s časťou rajeckej kroniky o židovských občanoch, ktorá konci vetou: „A potom prišiel Hitler a Židia z Rajca zmizli.“ Dejiny sa nedajú oklamať a zmeniť podľa potreby. Nielen osobne výpovede, ale hlavne dokumenty jasne dokazujú, že bez aktívnej pomoci časti lokálneho obyvateľstva by k tomuto zločinu nikde a nikdy nemohlo prísť. Neskoršie som sa dozvedel, že náhrobný kameň môjho prastarého otca bol ukradnutý s pomocou nákladného autá so žeriavom, spolu s ďalšími náhrobnými kameňmi. Podľa toho usudzujem, že sa nejednalo o akciu nejakých pubertálnych mladíkov, ale dobre logisticky pripravenú akciu. Bohužiaľ mesto a žiadny jeho oficiálni predstavitelia tento kriminálny a hanebný čin verejne neodsúdili, vlastne ani nespomenuli.

Som rád, že sa od tohoto času veľa zmenilo a obrátilo k pozitívnemu. Čo mňa a pani Groznerovu, s ktorou sa snažíme starať o cintorín, veľmi dojala a teší, že sa dokonca našla skupina kresťanov, ktorí ponúkli starať sa o židovský cintorín, aby aspoň týmto spôsobom odčínili spáchané zločiny na rajeckých židovských spoluobčanoch. Ako som aktivistom povedal, že veľmi oceňujem a si vážim ich pomoc a ľutujem, že sa naši rodičia tohto ušľachtilého skutku nedožili.

Tento posledný vandalizmus by sa podľa môjho názoru mal jasne a otvorene odsúdiť. Rôzne médiá už o vandalizme spôsobenom na rajeckom židovskom cintoríne informovali. Nielen pani prezidentka Slovenska, ale aj v zahraničí tento hanebný čin spomenuli a odsúdili. Myslím si, že aj mesto Rajec by malo k tomuto incidentu zaujať jasne stanovisko, odsúdiť tento hanebný čin a ukázať obyvateľstvu, že s ním nielen nesúhlasí, ale že nebude ani takéto akty vandalizmu v budúcnosti tolerovať. S pozdravom,

Dr. Vladimír Lipscher

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pani Eva Bergendiová – 82 rokov; pani Eva Bihellerová – 72 rokov; pán Juraj Bock – 84 rokov; pani Zuzana Diamantová – 82 rokov; pán Ing. Anton Doktorov, Ph.D. – 60 rokov; pani Irena Galanová – 92 rokov; pán Peter Gavora – 78 rokov; pán Anatolij Goldenberg – 73 rokov; pán Jozef Kopelmann – 73 rokov; pani Iveta Ledererová – 65 rokov; pán Mgr. Zdenek Marko – 65 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 81 rokov; pani Agneta Schauerová DPI – 72 rokov; pán Ing. Pavol Skalický – 71 rokov; pani Valéria Slámová – 92 rokov; pán Karol Slnek – 71 rokov; pani Marta Szilárdová – 97 rokov; pani Karolína Szóradová – 71 rokov; pani Judita Šándorová – 84 rokov; pani Magda Šimková – 92 rokov; pani Dalma Špitzerová – 95 rokov; pán Ján Štrasser – 74 rokov; pán Milan Valášek – 73 rokov; pán Ing. Tomáš Weiss – 70 rokov, a pán JUDr. Ivan Werner – 74 rokov. Prajeme im veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

V novembri sme sa rozlúčili s pánom Alexandrom Bachnárom a pani Renátou Backovou. V decembri s pánom Petrom Steinitzom a pani Máriou Žákovou.

Zichronam livracha!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **február** oslávi narodeniny: pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 68 rokov; pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 72 rokov; pani Marta Uhliarová, nar. 17.2. – 54 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 67 rokov, a pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 79 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Sara Blau, nar. 17. 2. – 19 let; pani Hana Fischer, nar. 17. 2. – 72 let; pan Milan Lustig, nar. 22. 2. – 84 let; David Joshua Ondra, nar. 16. 2. – 10 let; pan Alois Plaček, nar. 18. 2. – 83 let; pan Jan Rybář, nar. 17. 2. – 73 let; pan Petr Urban, nar. 9. 2. – 61 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1. 2. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Mgr. Alena Závorová – 57 let, a pani Jana

Novotná, nar. 20.2. – 46 let. Prajeme pevné zdraví a vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí vo **februári** slávia sviatok narodenín: pani Etela Bergerová – 63 rokov; pán Tomáš Borový – 74 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger – 71 rokov; pani Hedviga Ivaščuová – 66 rokov; pán Kažimír Štefan – 68 rokov; pán Ing. Peter Kolar – 69 rokov; pán Erwin Löwy – 65 rokov; pani Eva Pavljková – 73 rokov; pán Ing Daniel Riemer – 72 rokov; pani MUDr. Mária Ržounková – 73 rokov, a pani Ing. Viera Veselová – 73 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **únoru** oslaví narodeniny pani Renée Dvořáková, nar. 13.2. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví jubileum: pani MUDr. Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 87 let; slečna Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 15 let, a pani Helena Weil, nar. 22. 2. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Petr Bachrach nar. 5.2. – 91 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 94 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 87 let, a pani Nora Macurová, nar. 22.2. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová – 52 let; pani RNDr. Ruth Hálová – 94 let; pan Ing. Zdeněk Roubíček – 68 let; slečna Ester Žáčková – 16 let, a David Žáček – 15 let. Všem našim ju-

bilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **únoru** oslavují narozeniny: pan Petr Brandeiský, nar. 6.2. – 90 let; pan Jozef Braun, nar. 23.2. – 75 let; pan Albert Erent, nar. 2.2. – 80 let; pan Aron Chaplik nar. 24.2. – 82 let; pani Věra Jilková, nar. 1.2. – 98 let; pani Helena Klímová, nar. 3.2. – 83 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 96 let; pani Mariana Russová, nar. 14.2. – 83 let; pani Alena Smolíková, nar. 9.2. – 82 let; pani Robert Stein, nar. 10.2. – 85 let; pani Soňa Stejskalová, nar. 3.2. – 95 let; pani Věra Špottová, nar. 29.2. – 80 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2. – 97 let, a pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 89 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že ve věku 96 let zesnula pani MUDr. Věra Jurečková. Se zesnulou jsme se rozloučili 27. prosince 2019 v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrona livracha!

Dne 31. prosince 2019 zesnul ve věku 94 let pan Artúr Grünzweig. Se zesnulým jsme se rozloučili 3. ledna 2020 v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze. *Zichrono livracha!*

ŽNO PŘEŠOV

Vo **februári** oslavujú: pani Ing. Bianka Horváthová – 73 rokov; pani Erika Tomková – 70 rokov; pán Ing. Pavel Greguš – 64 rokov, a pani MUDr. Helena Martonová – 77 rokov. Všetkým jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 69 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 28 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **únoru** oslaví své narodeniny: pani Mgr. Zdeňka Matičková; pani Věra Novotná; pani Hana Kumperová; pani Jana Krausová; pani Bc. Lucie Vandas a pánové Mgr. Vladimír Matička a Mgr. Pavel Tupek. Všem jmenovaným přejeme pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

SVĚTOVÉ FÓRUM HOLOKAUSTU V JERUZALÉMĚ

Dne 23. ledna se v Jeruzalémě již popáté konalo Světové fórum holokaustu, jehož mottem bylo „Vzpomínat na holokaust, bojovat s antisemitismem“. Do izraelského hlavního města se několik dní před 75. výročí osvobození Osvětími na pozvání prezidenta R. Rivlina, premiéra B. Netanjahua, památníku Jad vašem a Nadace Světového fóra holokaustu sjeli představitelé pětáctyřiceti zemí, aby si v rámci fóra popáté připomněli oběti evropské genocidy Židů. Ústřední projevy byly proneseny v Jad vašem a zazněly z úst představitelů vítězných mocností, izraelských představitelů a prezidenta Německa.

Událost nicméně kazil fakt, že pietní shromáždění se do značné míry neslo v duchu zkrzeslování historie a nedůstojné demonstrace politické síly Ruska, a to již před zahájením akce. Kvůli slovům ruského premiéra, že Poláci přispěli k vypuknutí druhé světové války, odřekl účast polský prezident A. Duda (jenž kontroval tím, že připomněl rusko-německý pakt ze srpna 1939). Vladimír Putin se ve své řeči dopustil několika závažných historických „nepřesností“: mj. prohlásil, že Rudá armáda byla rozhodující silou v porážce nacismu (čimž pominul klíčový podíl západních Spojenců) a zmínil, že sovětské židovské oběti holokaustu tvořily 40 procent všech zavražděných Židů. Tato slova vzbudila údiv, neboť bylo zřejmé, že Putin bere jako svá i území, která Rusové v rámci paktu s Německem obsadili (historici uvádějí, že z šesti milionů obětí tvořili jeden milion sovětských Židů; Putin zřejmě připočetl i 1,5 milionu obětí ze zabraných území, především z Polska).

Setkání vysokého počtu státníků nedokázalo přijmout žádnou společnou deklaraci, obsahující konkrétní budoucí kroky v boji proti antisemitismu, ani zdůraznit podporu definici antisemitismu, jak ji vytvořila IHRA. Tento dokument s charakteristikou antisemitských jevů (a tím i vodítkem pro postih viníků) zatím přijalo jen devatenáct zemí, včetně ČR. Rusko mezi nimi nefiguruje.

U HROBU PRINCEZNY ALICE

Při své izraelské cestě na zmíněné Světové fórum holokaustu navštívil princ Charles hrob své babičky, princezny Alice (1885–1969), jenž se nachází v kryptě kostela sv. Máří Magdaleny na Olivové hoře. Pravnučka královny Viktorie se provdala za řeckého prince

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Měsíc svat.*

Ondřeje a po složitých životních peripetích žila sama v izolaci od rodiny v Athénách. Tam ji zastihla i druhá světová válka, během níž pracovala pro Mezinárodní červený kříž, a dokázala zachránit rodinu Cohenových, jíž jako všem řeckým Židům hrozila po německé okupaci deportace do koncentračních táborů. Roku 1994 byla oceněna jako Spravedlivá mezi národy.

ZA DĚTSKÉ UPRCHLÍKY

V rámci dohody o podmínkách, za nichž Británie odchází z EU, odmítla dolní komora dodatky, které předložila Sněmovna lordů. Jedním z nich byl dodatek o uprchlících bez doprovodu, tedy o dětech, které putují do Británie za příbuznými.

Dodatek předložil Alfred (Alf) Dubs, poslanec za Labouristickou stranu, pražský rodák (nar. 1932), jehož před nacisty zachránily dětské transporty Nicholase Wintona. A. Dubs doufá, že dodatek ještě prosadí. „Když jsem jako dětský běženeč přehájecí před nacisty přijel do Británie, nikdy by mě nenapadlo, že to dotáhnu až do Sněmovny lordů. A nikdy bych si ne-

dovedl představit, že o 81 let později budu v téže zemi, která poskytla domov 10 000 dětských uprchlíků bez doprovodu, jako jsem byl já, bojovat za to, aby za svými blízkými mohlo přijet pár stovek dětí,“ komentoval rozhodnutí současné vlády.

BEZ NENÁVISTI A STRACHU

Tisíce lidí zaplavily v neděli 5. ledna centrum New Yorku na protest proti silicím antisemitismu a na podporu místních Židů. V uplynulých měsících došlo v oblasti New Yorku, New Jersey, v Los Angeles a v Chicagu k řadě brutálních, v několika případech smrtících protizidovských útoků. Na protestu, jehož hlavním mottem byla slova „No Hate, No Fear“, se sešlo na 25 tisíc lidí. Newyorský guvernér Andrew Cuomo sčítal, že zvýší o 45 milionů podporu na ochranu židovských škol, center a modliteben.

ŘÁDY OD PREZIDENTA

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskij předal polské režisérce Agnieszcze Hollandové a americké historičce Anne Applebaumové Řád princezny Olgy třetího stupně. Oběma za to, že se ve svých profesích věnují šíření povědomí o tragédii milionů lidí, kteří zahynuli na počátku třicátých let minulého století během hladomoru na Ukrajině, organizovaném Stalinovou vládou. Hollandová natočila snímek *Pan Jones* o velšském novináři, jenž jako první západní žurnalista o hladomoru referoval; a Applebaumová napsala zásadní knihu *Rudý hladomor. Stalinova válka na Ukrajině*, která poznatky o tragédii shrnuje (česky vyšla roku 2018). (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prste@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 1. 2020. **Cena 20 Kč (0,90 €)**